

PAKKI - SATAKUNNAN MUSEO / INVENTOINTIRAPORTTI

Euran Honkilahden osayleiskaava-alueen päivitys- ja täydennysinventointi

---

Kunta/kunnat: Eura
Valmistumisvuosi: 2021
Teettäjä/rahoittaja: Euran kunta
Inventoija: Arkkitehti Minttu Kervinen/FCG Oy
Ajankohta: vuodenvaihte 2020-21
Inv.alueen tyyppi: kaupunki/taajama
Inv. tarkoitus: yleiskaava
Inv. tyyppi: aikavalikoima
Tyyppiselite: Osayleiskaavan rakennusinventointi. Tehdään kohdetasolla.
Kattavuus: melko kattava

Hankealueen kuvaus

Entinen Honkilahden kunta on liitetty Euraan vuonna 1970. Hankealue muodostuu Honkilahden Koskenkylän ja Kirkonkylän kylistä, joissa asuu yhteensä noin 450 asukasta. Molempien kylien alueella on maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. Hankealue rajautuu pohjoisessa Yläneentiehen, lännessä Hänttijärven rantakaavan alueeseen, etelässä Koskeljärven rantakaavan alueeseen ja idässä Hyyppivuoreen.

Honkilahti on vanha kirkonkylä, jonka ytimessä on Honkilahden kirkko. Kylän asutus keskittyi pitkään kirkon ja Patajärven välille, mutta isojaon jälkeen kylän rakenne alkoi hajaantua. Isojako tehtiin Honkilahdella 1790-luvulla. Jo tällöin kylällä oli laaja peltoaukea, joka käsitti Aro-ojan varren, Patajärven itäpuolen ja maaston alavat osat Patajärven ja Koskeljärven välissä. Vesistöjen laskemisen ja peltojen raivauksen myötä peltoaukea ulottuu nykyisin myös Patajärven länsipuolella Pitkäjärvelle asti sekä etelässä Etulalammille ja Tervahaudanmäelle.

Koskenkylä on puolestaan kehittynyt kyläksi vasta 1900-luvulla. 1800-luvun pitäjänkartassa nykyinen Koskenkylä sijoittuu Mannilan ja Löytylän kylien rajalle, eikä alueelle ole merkitty asutusta. Kortojan ja Iso-ojan varrella on niittyä. Senaatin kartastoon 1880-luvulta Koskenkylään on merkitty muutamia taloja ja osa aiemmista niityistä on merkitty pelloksi. Vuoden 1925 taloudelliseen karttaan taloja on merkitty muutama enemmän sekä Koskenkyläntien ja Lellaistentien risteykseen kansakoulu. Hankealueen pohjoispuolelle on lisäksi karttaan merkitty saha. Samoihin aikoihin Koskenkylälle sijoittui myös posti ja säästöpankki. Meijerin, seurantalolen, kauppojen ja sahan myötä Koskenkylästä kehittyi Honkilahden keskusta, jonne myös kunnantalo rakennettiin 1960-luvun alussa.

Teoksessa Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna (2012) on arvioitu sekä Honkilahden kirkkoympäristö, että Honkilahden entinen osuusmeijeri Koskenkylässä maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. ARVIOINTI ON TAPAHTUNUT SATAKUNNAN RAKENNUSPERINTÖ 2005 -INVENTOINNIN (LAURI PUTKONEN) YHTEYDESSÄ. KIRJASSA ON VAIN JULKAISTU TUON INVENTOINNIN TIEDOT.

Inventointimenetelmän kuvaus

Hankkeessa on tarkistusinventoitu Euran Honkilahden rakennuskulttuuri-inventoinnin (1994) kohteet Honkilahden osayleiskaava-alueelta. Vuoden 1994 inventoinnissa on painottunut ennen vuotta 1945 valmistunut rakennuskanta, joten inventointia on täydennetty tarkastelemalla uudempaa rakennuskantaa ja valitsemalla mukaan muutamia täydennysinventointikohteita. Inventointi tehtiin osayleiskaavatyötä varten tarvittavalla tarkkuudella, eikä kohteiden sisätiloja ole inventoitu.

Inventoinnin ja sen yhteydessä tehdyn rakennetun kulttuuriympäristön selvityksen on laatinut FCG Finnish Consulting Group Oy:stä arkkitehti SAFA Minttu Kervinen YKS-548. Kervinen on myös arvottanut kohteet. Inventointi on tehty yhteistyössä Satakunnan Museon kanssa, ja sitä on ohjannut Satakunnan Museosta rakennustutkija Liisa Nummelin.

Honkilahden osayleiskaava-alueen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys (FCG, 2021) on liitetty pdf-tiedostona inventointihankkeeseen. Siinä kuvataan hankealueen rakennetun kulttuuriympäristön muotoutumista ja hankealueen rakennuskantaa.

Inventointityö aloitettiin kokoamalla ja tutustumalla lähtöaineistoon sekä tekemällä maastokäynti

hankealueelle yhdessä Satakunnan Museon edustajan kanssa 4.11.2020. Inventoija tutustui alueeseen alustavasti jo Honkilahden osayleiskaavatyön maastokäynnillä 19.8.2020. Inventoinnin maastokäynnillä tarkistettiin vuoden 1994 inventoinnin kohteet ja valittiin mahdolliset uudet kohteet täydennysinventointiin. Kiinteistöjen omistajille oli etukäteen lähetetty tiedote inventoinnista. Kohteet pyrittiin valokuvaamaan ulkoapäin.

Maastokäynnin ja muun tausta-aineiston perusteella inventoija valitsi tarkempaan tarkasteluun aiemmin inventoiduista kohteista ne, joiden arvot vaikuttivat parhaiten säilyneiltä. Vuoden 1994 inventoinnin kohteista 43 sijoittui hankealueelle. Niistä 18 kohteen arvot vaikuttivat alustavan tarkastelun perusteella olevan sellaisia, että kohteet olisi tarpeen huomioida kaavaratkaisussa. 25 kohteen arvo arvioitiin alkujaankin niin vähäiseksi tai niiden ulkoasu oli muuttunut niin paljon, että niiden arvot katsottiin maastokäynnin perusteella niin vähäisiksi, että kohteita ei inventoitu tarkemmin. Näistä tarkemman inventoinnin ulkopuolelle jääneistä kohteista 17 sijoittuu inventoinnin yhteydessä määritetyille kyläkuvallisesta arvokkaille alueille. Kohteilla on merkitystä osana kyläkuvallisesta arvokkaita alueita, vaikka yksittäisinä rakennuksina niiden arvot jäävät vähäisiksi.

Sekä Honkilahdella että Koskenkylällä on maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö. Tästä syystä kummaltakin kylältä päädyttiin rajaamaan kyläkuvallisesti arvokkaat alueet, joissa kylien rakennettujen ympäristöjen ominaispiirteet tulevat esiin.

Mahdollisina täydennysinventointikohteina tarkasteltiin hankealueelle sijoittuvaa uudempaa rakennuskantaa sekä rakennuksia, joissa on ollut kylällä sijainneita palveluita kuten kauppia tai pankkeja. Näistä kohteista tarkempaan inventointiin otettiin mukaan kolme kohdetta.

Tarkistusinventoinnin yhteydessä 18 kohteen tiedot on päivitetty Pakkiin. Lisäksi Pakkiin on lisätty kahden kyläkuvallisesti arvokkaan alueen aluekuvaukset ja lisätty kolme uutta kohdetta. Kohteet on arvoitettu vakiintuneella arviointikriteeristöllä ja niiden huomioimisesta kaavaratkaisussa on annettu suositukset.

Inventointiraportti oli kaavaluonnoksen kanssa nähtävillä keväällä 2021. Siitä saadun palautteen perusteella yhden kohteen (Kirkkala) arvoluokitus nostettiin B-luokasta A-luokkaan ja lisättiin kahden aiemmin inventoidun kohteen (Kupela ja Sankkila) päivitettyt tiedot pakkiin. Niiden arvioitiin olevan B-luokan kohteita.

Arvottamismenetelmän kuvaus

Arvotettaessa kohteita on tarkasteltu niiden rakennushistoriallista arvoa, historiallista arvoa ja ympäristöarvoa. Osana rakennushistoriallista arvoa on huomioitu kohteen arkkitehtoninen ja rakennustekninen arvo, harvinaisuus, alkuperäisyys ja säilyneisyys sekä kerroksellisuus. Arkkitehtoninen arvo liittyy esimerkiksi tiettyyn tyyli-suuntaukseen tai tunnettuun suunnittelijaan, rakennustekninen arvo puolestaan tiettyyn tekniikkaan tai vaikkapa materiaaliin. Harvinaisuuden kautta on tarkasteltu, onko hankealueella muita vastaavia kohteita ja kuinka tyypillinen suunnitteluratkaisu on kysymyksessä. Alkuperäisyyden ja säilyneisyyden kautta on tarkasteltu, kuinka hyvin kohde on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä ja onko esimerkiksi käyttötarkoitus muuttunut. Kerroksellisuuden kautta puolestaan on tarkasteltu ilmentävätkö tehdyt muutokset rakennustavan tai tyylin sekä käyttötarkoituksen jatkuvuutta vai onko kohteessa selvästi toisistaan erottuvia erilaisia kerroksia.

Arvojen tarkastelun yhteydessä on arvioitu, onko kohteilla paikallista merkitystä tai laajempaa merkitystä. Lähtökohtaisesti tarkistus- ja täydennysinventointiin valittiin mukaan kohteita, joilla alustavan arvion perusteella ajateltiin olevan vähintään paikallista merkitystä. Paikallinen merkitys on arvioitu suhteessa hankealueen rakennuskantaan. Tämän lisäksi merkitystä on arvioitu suhteessa kunnan (seudullinen merkitys) ja maakunnan rakennuskantaan. Maakunnallisella merkityksellä viitataan kohteen merkitykseen koko maakunnassa. Maakunnallista merkitystä on arvioitu olevan lähinnä kohteilla, jotka on mainittu jo maakunnallisessa Satakunnan Rakennusperintö 2005 -selvityksessä. (Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna (2012).)

Merkityksen perusteella kohteet on luokiteltu A-luokan kohteiksi ja B-luokan kohteiksi. A-luokan kohteilla on paikallisen merkityksen lisäksi laajempaa merkitystä, ja kohteet ovat hyvin säilyttäneet edustavuutensa. B-luokan kohteiden merkitys jää paikalliseksi kohteiden ollessa hankealueelle tyypillisiä rakennuksia ja niistä edustavimpia esimerkkejä.

A-luokan kohteen on suositeltu huomioimaan suojeltavina kohteina kaavaratkaisussa. B-luokan kohteet on suositeltu huomioimaan lievemmin suojeltavina kohteina kaavaratkaisussa. Kyläkuvallisesti arvokkaat alueet suositellaan huomioimaan kaavaratkaisussa niin, että mahdollinen

täydennysrakentaminen sovitetaan alueiden ominaispiirteisiin sekä sijoittelunsa, massoitteilunsa ja julkisivumateriaaliensa puolesta.

Aikaisemmat tutkimukset

Teoksessa Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna (2012) on arvioitu sekä Honkilahden kirkkoympäristö, että Honkilahden entinen osuusmeijeri Koskekenkylässä maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Ohessa kohteiden kuvaukset teoksesta.

Honkilahden kirkkoympäristö

Honkilahti muodostettiin saarnahuonekunnaksi 1657, kappelioikeudet se sai 1687. Ensimmäinen kappeli rakennettiin tuolloin. Honkilahden puukirkko valmistui vuonna 1759 eri lähteiden mukaan joko rakennusmestari J.S. Rothoviuksen tai Tuomas Rahvoniuksen rakennuttamana. Malliltaan se on pitkäkirkko, jossa sakaristo ja asehuone antavat myöhemmän laajennuksen johdosta sisätilalle ristikirkon luonteen. Kirkkomaan laidassa seisova tapuli on ilmeisesti valmistunut melko samaan aikaan kirkon kanssa. Se edustaa aikansa tyypillistä lounaissuomalaisista rakennetta, jollaisia ovat mm. Irjanteen ja Noormarkun sekä Euran ja Luvian entiset tapulit. Kirkonmäen miljööseen kuuluu lisäksi luonnonkivivaadereista rakennettu makasiini. Kirkon lähellä on säilynyt runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Mäkilän päärakennus on vuodelta 1880, ja sitä on laajennettu 1900. Kirkkomaan vieressä sijaitsevan Kirkkala päärakennus on vuodelta 1911, tiilinen viljamakasiini on rakennettu 1931 ja tiilinautetta 1933. Vuorelan, Heurun ja Kanta-Pietilän päärakennukset ovat 1900-luvun alusta. Pietilän koulu, entinen kansakoulu on rakennettu 1949 kouluhallituksen mallipiirustusten mukaan.

Sankkilan päärakennus on rakennettu 1910 ja laajennettu myöhemmin. Tiemaan (Kanttorila) asuinrakennuksen runko on mahdollisesti 1790-luvulta, se laajennettiin nykyiseen mittaansa 1860-luvulla. Lisäksi kirkonkylän miljööseen liittyvät Suojamaa, Pappila, Ojaniitty ja Kartano, joiden päärakennukset ovat 1900-luvun alusta sekä Kalliokulma ja Poursu, joiden asuinrakennukset ovat 1940-luvulta. Rannassa sijaitseva Metelin hautausmaa on ollut käytössä vuodesta 1898 1920-luvulle. Honkilahden elinkeinoelämän erityispiirteistä kertovat Niemisen hiilimiilut kirkon itäpuolella. Miilut on rakennettu betonista 1961.

1700-luvun puukirkkoarkkitehtuuria perinteisen mittakaavansa säilyttäneessä kirkonkylässä.

Honkilahden entinen osuusmeijeri, Koskenkylä

Honkilahden osuusmeijerin tiilirakenteinen, rapattu jalostuslaitos valmistui vuonna 1931. Meijerin suunnitelmat laati Hankkijan piirustusosasto/ rakm. Artturi Heinonen. Klassisistinen piirteinen se antaa edustavan kuvan aikansa meijeriarkkitehtuurista. Rakennuksen ulkoasu on säilynyt lähes ennallaan muuttuneesta käytöstä huolimatta. Meijerin lähellä on säilynyt monipuolisesti vanhaa rakennuskantaa. Honkilahden nuorisoseura perustettiin 1903. Ensimmäinen talo rakennettiin 1907, mutta se paloi 1932. Nykyinen seuratalo rakennettiin heti tämän jälkeen. Meijerin lähellä on myös Mataramäen ja Pihamaan vanhat kiinteistöt sekä Louhivuoren verstasarakennus vuodelta 1947. Löytilän entinen työväentalo on 1920-luvulta.

Vanha meijerirakennus, jonka ympäristössä monipuolista vanhaa rakennuskantaa.

Käytetyt keskeiset lähteet

Olavi Koivisto (1962): Euran, Honkilahden ja Kiukaisten historia II – isovihasta nykypäiviin. Vammala 1962, Vammalan Kirjapaino Oy.

Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna. Toim. Niina Uusi-Seppä, Virpi Sitari. Satakunnan museo 2012.

Euran Honkilahden rakennuskulttuuri-inventointi 1994 (HuK Anneli Björkqvist)

Satakunnan rakennusperintö 2005

Alueet

Honkilahden kirkonkylän kyläkuvallisesti arvokas alue

Honkilahden osayleiskaava-alue

Koskenkylän kyläkuvallisesti arvokas alue

A - suojeltavat kohteet

- 7 Honkilahden pappila
- 10 Kanta-Pietilä
- 13 Kirkkala
- 14 Kirkkomaa (Honkilahden kirkko)(Nyk. Hautausmaa)
- 27 Maitokeskus (entinen meijeri)
- 40 Pietilän koulu (Old school)

B - lievemmin suojeltavat kohteet

- 1 Aaltomaa
- 4 Hakanen (Honkilahti)
- 9 Kalliokulma
- 17 Kupela
- 19 Laaksonen
- 21 Lahtinen? (Kajalankunnas?)
- 24 Louhivuori
- 28 Mansikkamäki (Honkilahti)
- 29 Markkula
- 30 Mataramäki (Nuorisoseurantalo)
- 34 Mäkilä
- 38 Palosaari (Honkilahti)
- 46 Rauhaniemi
- 51 Sankkila (Rauha)
- 61 Honkilahden entinen kunnantalo
- 62 Honkilahden VPK:n entinen ruiskuhuone

PAKKI - SATAKUNNAN MUSEO / ALUEEN INVENTOINTIRAPORTTI

Honkilahden kirkonkylän kyläkuvallisesti arvokas alue

Kuvateksti: Näkymä Vaaljoentieltä kohti entistä pappilaa.

Kuvalaji: yleiskuva

Kuvaaja: Minttu Kervinen

Kuvausaika: 4.11.2020

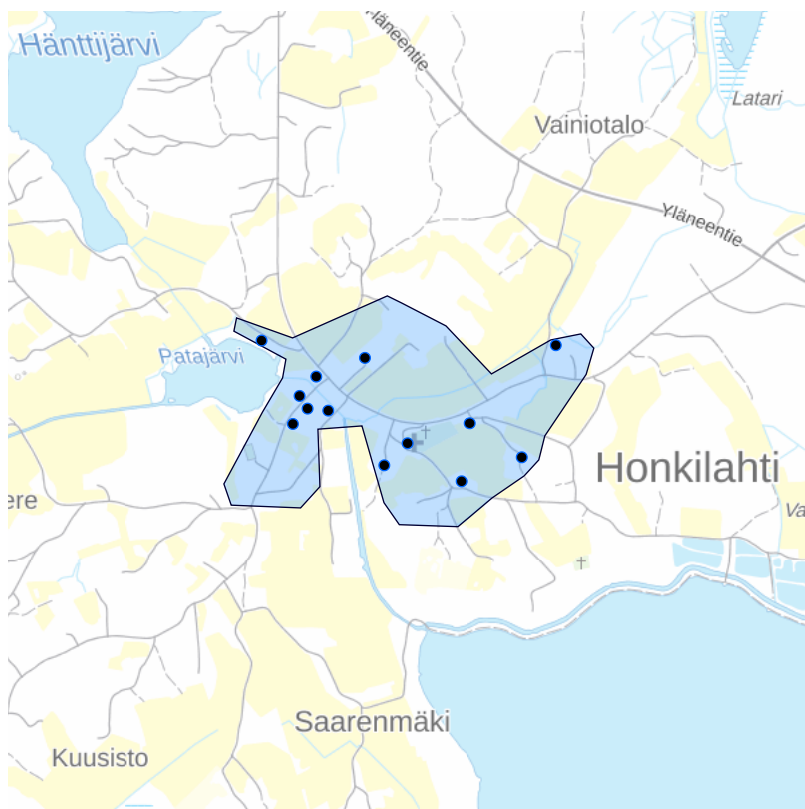

Kuvateksti: Honkilahden kirkko

Kuvalaji: yleiskuva

Kuvaaja: Minttu Kervinen

Kuvausaika: 4.11.2020

taustakartta Maanmittauslaitos WMTS 2017

Kunta:

Eura

Kylä/kosa:

Honkilahti

Aluetyyppi:

arvoalue

Kuvaus

Honkilahti muodostettiin saarnahuonekunnaksi 1657, kappelioikeudet se sai 1687. Ensimmäinen kappeli rakennettiin tuolloin. Honkilahden puukirkko valmistui vuonna 1759. Kirkko, tapuli ja hautausmaa sijaitsevat Koskeljärven ja Patajärven välisellä kumpareella, jonka pohjoispuolella avautuu suurehko peltoaukea. Eteläpuolella peltoaukeat ovat pienemmät. Kirkonmäen pohjoispuolella on Honkilahdenraitti, jonka varrelle kylän asutus keskittyy. Alkujaan asutus on keskittynyt kirkon ja Patajärven väliselle alueelle, mutta isojaon myötä kylän rakenne on hajautunut.

Alueella on säilynyt runsaasti vanhaa rakennuskantaa Honkilahdenraitin, Vaaljoentien ja Hannantien varsilla. Uudempi rakentaminen sijoittuu 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuoliskon kohteiden lomaan. 1900-luvun lopun rakentaminen painottuu kuitenkin kyläkuvallisesti arvokkaan alueen itäpuolelle Honkilahdenraitin varrelle.

Honkilahdenraitin varrella vaihtelee rakennusten tiiviisti reunustamat tieosuudet ja avoimet peltonäkymät. Rakentaminen alueella keskittyy maaston korkeampiin kohtiin alavampien osien ollessa viljelyskäytössä. Alueen läpi virtaa Koskeljärven lasku-uoma Patajärveen. Se on avattu 1800-luvun loppupuoliskolla Koskeljärven kuivatushankkeen yhteydessä.

Alueelta tarkistus- ja täydennysinventointiin Honkilahden kirkon lisäksi 12 muuta kohdetta. Näiden lisäksi alueella sijaitsee vuoden 1994 inventoinnin kohteista seuraavat kohteet: 2 Alho, 5 Heuru (Honkilahti), 16 Kolmio, 20 Lahjamäki, 42 Poursu, 47 Riihimaa, 54 Suomäki ja 56 Vihermaa. Tarkistusinventoinnin yhteydessä arvioitiin kuitenkin, että näiden kohteiden arvot ovat alkujaan olleet niin vähäisiä tai niiden ulkoasu on muuttunut vuoden 1994 inventoinnin jälkeen niin paljon, että niiden arvot jäävät yksittäisinä kohteina vähäisiksi. Kohteilla on kuitenkin edelleen arvoa osana kyläkuvallisesti arvokasta aluetta.

Honkilahden osayleiskaava-alueen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys (FCG, 2021) on liitetty pdf-teidostona inventointihankkeeseen. Siinä kuvataan hankealueen rakennetun kulttuuriympäristön muotoutumista ja hankealueen rakennuskantaa kattavammin.

Arviointi

Alueella on kyläkuvallista arvoa perinteisen mittakaavansa hyvin säilyttäneenä kirkonkylänä, jonka rakennukset reunustavat Honkilahdenraittia raittimaaisesti. Alueelle sijoittuu 1700-luvun puukirkko sekä 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuoliskon perinteiseen tapaan rakennettuja maatalojen talouskeskuksia ja asuinrakennuksia. Isojaon myötä tiivis ryhmäkylä on osittain hajonnut, mutta kylän keskusta on edelleen hyvin hahmotettavissa kirkon ja Patajärven välissä. Alueen säilyneisyyttä heikentää entisen koulun edustalle rakennettu rivitalo sekä Vaaljoentien ja Hannantien risteyksessä oleva iso hallirakennus. Alueella ilmenee myös 1800-luvulla käynnistynyt Koskeljärven kuivatushanke.

Honkilahden kirkon ympäristössä on lisäksi maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö Honkilahden kirkkoympäristö (Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012):

Honkilahti muodostettiin saarnahuonekunnaksi 1657, kappelioikeudet se sai 1687. Ensimmäinen kappeli rakennettiin tuolloin. Honkilahden puukirkko valmistui vuonna 1759 eri lähteiden mukaan joko rakennusmestari J.S. Rothoviuksen tai Tuomas Rahvoniuksen rakennuttamana. Malliltaan se on pitkäkirkko, jossa sakaristo ja asehuone antavat myöhemmän laajennuksen johdosta sisätilalle ristikirkon luonteen. Kirkkomaan laidassa seisova tapuli on ilmeisesti valmistunut melko samaan aikaan kirkon kanssa. Se edustaa aikansa tyyppillistä lounaissuomalaista rakennetta, jollaisia ovat mm. Irjanteen ja Noormarkun sekä Euran ja Luvian entiset tapulit. Kirkonmäen miljööseen kuuluu lisäksi luonnonkivikvaadereista rakennettu makasiini. Kirkon lähellä on säilynyt runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Mäkilän päärakennus on vuodelta 1880, ja sitä on laajennettu 1900. Kirkkomaan vieressä sijaitsevan Kirkkala päärakennus on vuodelta 1911, tiilinen viljamakasiini on rakennettu 1931 ja tiilinautotie 1933. Vuorelan, Heurun ja Kanta-Pietilän päärakennukset ovat 1900-luvun alusta. Pietilän koulu, entinen kansakoulu on rakennettu 1949 kouluhallituksen mallipiirustusten mukaan. Sankkilan päärakennus on rakennettu 1910 ja laajennettu myöhemmin. Tiemaan (Kanttorila) asuinrakennuksen runko on mahdollisesti 1790-luvulta, se laajennettiin nykyiseen mittaansa 1860-luvulla. Lisäksi kirkonkylän miljööseen liittyvät Suojamaa, Pappila, Ojaniitty ja Kartano, joiden päärakennukset ovat 1900-luvun alusta sekä Kalliokulma ja Poursu, joiden asuinrakennukset ovat 1940-luvulta. Rannassa sijaitseva Metelin hautausmaa on ollut käytössä vuodesta 1898 1920-luvulle. Honkilahden elinkeinoelämän erityispiirteistä kertovat Niemisen hiilimiilut kirkon itäpuolella. Miilut on

rakennettu betonista 1961.

1700-luvun puukirkkoarkkitehtuuria perinteisen mittakaavansa säilyttäneessä kirkonkylässä.

Kohteet

Hakanen (Honkilahti)

Honkilahden pappila

Honkilahden seurakuntakoti

Kalliokulma

Kanta-Pietilä

Kirkkala

Kirkkomaa (Honkilahden kirkko)(Nyk. Hautausmaa)

Kupela

Laaksonen

Mäkilä

Palosaari (Honkilahti)

Pietilän koulu (Old school)

Rauhaniemi

PAKKI - SATAKUNNAN MUSEO / ALUEEN INVENTOINTIRAPORTTI

Koskenkylän kyläkuvallisesti arvokas alue

Kuvateksti: Näkymä
Koskenkylänraitilta
pohjoiseen.
Koskenkylän VPK
toimii nykyisin
talossa, joka
ennen oli E-
liikkeen kauppa.
Kualaji: yleiskuva
Kuvaaja: Minttu Kervinen
Kuvausaika: 4.11.2020

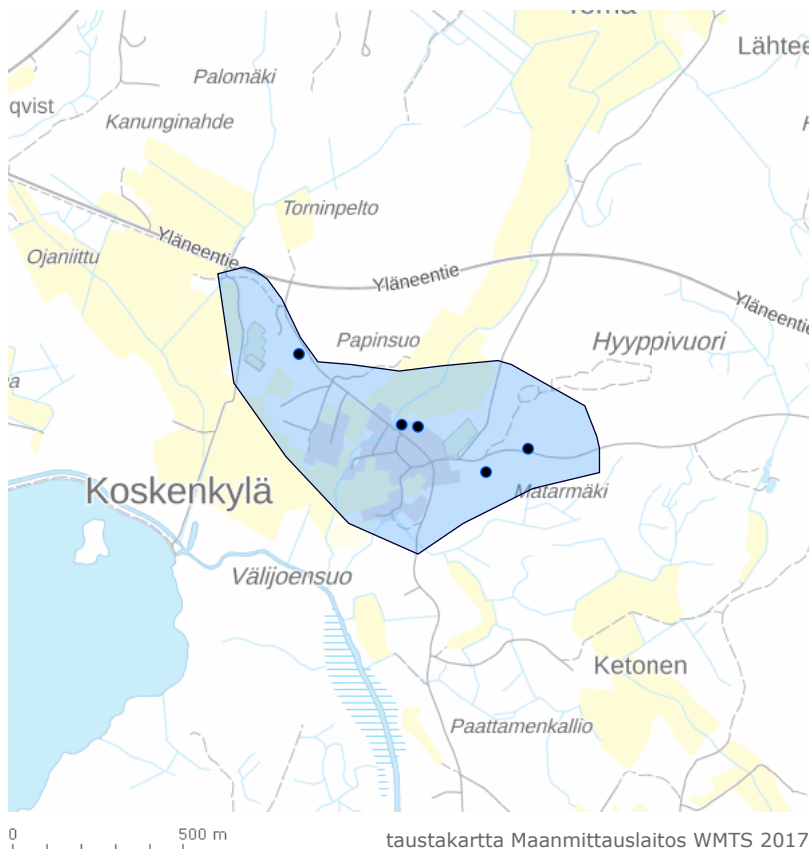
Kuvateksti: Näkymä
Koskenkyläntieltä
itään kohti
Lellaistentien
risteystä.
Kualaji: yleiskuva
Kuvaaja: Minttu Kervinen
Kuvausaika: 19.8.2020

Kuvateksti: Koskenkylänraitin
varren entisiä
liiketiloja.
Julkisivusta
hahmottuu vielä
entiset
näyteikkunat.
Kualaji: yleiskuva
Kuvaaja: Minttu Kervinen
Kuvausaika: 19.8.2020

Kunta: Eura
 Kylä/kosa: Löyttilä
 Aluetyyppi: arvoalue
 Arvotus: ei määritelty

Kuvaus

Nykyinen Koskenkylä oli pitkään useamman kylän rajalle sijoittuvaa asumatonta seutua. Isojakokarttoihin pohjautuvassa 1800-luvun pitäjänkartassa alueella ei ole asutusta. 1800-luvun loppupuolen kartoissa alueella on jo muutamia taloja ja Iso-ojan varrella vesimylly. Kylä alkoi kehittyä voimakkaasti 1800-luvun loppupuoliskolla, kun elinkeinotoiminta vapautui Suomessa. Tämä johti Eurassakin lukuisten pienten sahojen perustamiseen ja metsäteollisuuden kehittymiseen seudulla. Vuonna 1904 Honkilahti erosi Eurasta omaksi kunnakseen. Koskenkylästä kehittyi nopeasti Honkilahden keskusta. 1900-luvun alussa Koskenkylällä toimi saha ja pankki, kylään perustettiin osuusmeijeri ja sekä nuorisoseura että työväenyhdistys rakensivat omat seurantalonsa ja VPK ruiskuhuoneen. Kylällä toimi useita kauppia. Koskenkylälle perustettiin myös koulu. Asutus ja palvelut sijoittuivat raittimaisesti Koskenkylänraitin varrelle. 1960-luvun alussa Honkilahden kunnantalo valmistui Koskenkylälle ja sen yhteyteen rivitaloja kunnan työntekijöille. Kuitenkin Honkilahden väestö oli alkanut vähetä jo 1950-luvulla, kun Eurassa laajennettiin Kauttuan tehtaita. Kunta liitettiin vuonna 1970 takaisin Euraan. Kylällä on edelleen sekä kunnallisia palveluita kuten kirjasto sekä pankki ja kyläkauppa. Kuitenkin moni kylänraitin varrella sijaitseva entinen liikerakennus on muutettu asuinkäyttöön. 2000-luvun taitteessa alueen pohjoisosaan on rakennettu uusi koulu.

Alueella on säilynyt runsaasti 1900-luvun alkupuoliskon ja puolivälin asuin- ja liikerakennuksia, joista vielä hahmottuu niiden alkuperäinen käyttö liikerakennuksina. Uudempi rakentaminen sijoittuu 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuoliskon kohteiden lomaan. 1900-luvun lopun rakentaminen painottuu kuitenkin kyläkuvallisesti arvokkaan alueen reunoille ja alueen pohjoisosaan, josta muodostui kylän keskus vasta 1960-luvun kunnantalon myötä. 1900-luvun alkupuoliskon keskus sijoittuu alueen eteläosaan Koskenkylänraitin ja Lellaistentien risteysympäristöön.

Alueelta tarkistus- ja täydennysinventointiin entisen Osuusmeijerin lisäksi 4 muuta kohdetta. Näiden lisäksi alueella sijaitsee vuoden 1994 inventoinnin kohteista seuraavat kohteet: 3 Annala, 26 Länne, 35 Männikkö, 41 Pihamaa, 57 Viitasalo ja 59 Yhteiskoti (Työväentalo). Tarkistusinventoinnin yhteydessä arvioitiin kuitenkin, että näiden kohteiden arvot ovat alkujaan olleet niin vähäisiä tai niiden ulkoasu on muuttunut vuoden 1994 inventoinnin jälkeen niin paljon, että niiden arvot jäävät yksittäisinä kohteina vähäisiksi. Kohteilla on kuitenkin edelleen arvoa osana kyläkuvallisesti arvokasta aluetta. Kohteista 59 Yhteiskoti (Työväentalo) on lähes tuhoutunut. Rakennuksen katto ja

osa seinistä on romahtanut.

Honkilahden osayleiskaava-alueen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys (FCG, 2021) on liitetty pdf-teidostona inventointihankkeeseen. Siinä kuvataan hankealueen rakennetun kulttuuriympäristön muotoutumista ja hankealueen rakennuskantaa kattavammin.

Arviointi

Alueella on kyläkuvallista arvoa perinteisen mittakaavansa hyvin säilyttäneenä maalaiskunnan keskuksena, jonka rakennukset reunustavat Koskenkylänraittia raittimaisesti. Alueelle sijoittuu 1930-luvun klassistinen osuusmeijeri ja 1960-luvun alun modernistinen kunnantalo. Alueella on monipuolisesti sekä 1900-luvun alkupuoliskon entisiä asuin- ja liikerakennuksia, jotka nykyisin on muutettu asuinkäyttöön sekä 1900-luvun loppupuoliskon modernimpia liikerakennuksia asuinrakennusten lomassa. Alueella ilmenee hyvin pienen maalaiskunnan kehityskaari 1900-luvulla ja metsäteollisuuden vaikutus siihen.

Entisen meijerin ympäristössä on lisäksi maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö Honkilahden entinen osuusmeijeri, Koskenkylä (Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012):

Honkilahden osuusmeijerin tiilirakenteinen, rapattu jalostuslaitos valmistui vuonna 1931. Meijerin suunnitelmat laati Hankkijan piirustusosasto/ rakm. Artturi Heinonen. Klassisistinen piirteinen se antaa edustavan kuvan aikansa meijeriarkkitehtuurista. Rakennuksen ulkoasu on säilynyt lähes ennallaan muuttuneesta käytöstä huolimatta. Meijerin lähellä on säilynyt monipuolisesti vanhaa rakennuskantaa. Honkilahden nuorisoseura perustettiin 1903. Ensimmäinen talo rakennettiin 1907, mutta se paloi 1932. Nykyinen seuratalo rakennettiin heti tämän jälkeen. Meijerin lähellä on myös Mataramäen ja Pihamaan vanhat kiinteistöt sekä Louhivuoren verstaserakennus vuodelta 1947. Löyttilän entinen työväentalo on 1920-luvulta.

Vanha meijerirakennus, jonka ympäristössä monipuolista vanhaa rakennuskantaa.

Kohteet

Honkilahden entinen kunnantalo
Honkilahden VPK:n entinen ruiskuhuone
Louhivuori
Maitokeskus (entinen meijeri)
Mataramäki (Nuorisoseuratalo)

PAKKI - SATAKUNNAN MUSEO / INVENTOINTIHANKKEEN KOHDELISTAUS YK

Euran Honkilahden osayleiskaava-alueen päivitys- ja täydennysinventointi

1. Aaltomaa 50-404-33-0

Arviointi

Kohteen julkisivuvuoraus on uusittu ja kohde on maalattu vuoden 1994 inventoinnin jälkeen. Kuistin ikkunat on siirretty koillisjulkisivulta luoteisjulkisivulle.

B-luokan kohde.

Kohteella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa talousrakennuksineen rakennusajalleen tyypillisen perinteisen rakentamistavan edustaja. Pihapiiri on säilyttänyt hyvin alkuperäisen luonteensa maatilan pihapiirinä vaikka käyttötarkoitus on muuttunut. Ajallisesti kerrokselliseen asuinrakennukseen tehdyt korjaukset ja muutokset ilmentävät rakennustavan ja käytön jatkuvuutta. Asuinrakennuksessa on tarkastelualueelle erikoinen kuisti, jonka yllä on kattolyhty. Kohteella on paikallista maisemallista merkitystä peltoaukean reunalla.

4. Hakanen (Honkilahti) 050-404-5-21

Arviointi

Ulkoasussa ei ole tapahtunut muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edustava esimerkki aikakautensa rakentamisen ihanteista. Kohde on hyvin säilyttänyt alkuperäisyytensä, kuten alkuperäistä vastaavan ulkovuorauksen ja ikkunat. Kohteella on paikallista elinkeinohistoriallista merkitystä. Asuinrakennuksen pohjakerroksessa on vuonna 1935 perustetun Hakasen kuorma-autoliikkeen suurehko autotalli. Kohde on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus.

7. Honkilahden pappila 050-404-2-28

Arviointi

Säilynyt vastaavassa asussa kuin vuoden 1994 inventoinnissa.

A-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on seudullista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edelleen rakennusajalleen tyypillinen pappila. Asuinrakennus on säilyttänyt edustavuutensa, vaikka ulkoasuun onkin tehty muutoksia. Muutokset ilmentävät rakennuksen käytön jatkuvuutta. Kohteella on vähintään seudullista historiallista arvoa entisenä Honkilahden seurakunnan pappilana ja kirkkoherranvirastona. Asuinrakennuksella on maisemallista arvoa osana tienäkymää ja se on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus. Kohteella on myös maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden kirkkoympäristö.

9. Kalliokulma 50-404-1-136

Arviointi

Vuoden 1994 inventoinnin jälkeen kohteen sisäänkäynnin edustalle pihan puolelle on rakennettu avokuisti

B-luokan kohde.

Kohteella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edustava esimerkki perinteiseen tapaan rakennetusta vaatimattomasta jälleenrakennuskauden asuinrakentamisesta talousrakennuksineen. Asuinrakennus on melko hyvin säilyttänyt autenttisen ulkoasunsa tielle päin. Rakennukseen tehty matala ns. elintasoipi ja avokuisti ilmentävät rakennustavan ja käyttötarkoituksen jatkuvuutta tehden kohteesta ajallisesti kerroksellisen. Kohteella on paikallista asutushistoriallista merkitystä heti sodan jälkeen rakennettuna asutustilana. Kohteella on paikallista maisemallista merkitystä peltoaukean reunalla. Kohde on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus. Sillä on myös maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden kirkkoympäristö.

10. Kanta-Pietilä 050-404-2-91

Arviointi

Säilynyt vastaavassa asussa kuin vuoden 1994 inventoinnissa, osa ikkunoista uusittu vanhan mallin mukaan ja kattuhuopa vaihdettu saumapelliksi.

A-luokan kohde

Kohteen asuinrakennuksella on seudullista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edustava esimerkki vauraan maatilan perinteisestä hirsirakenteisesta päärakennuksesta. Rakennusta on korjattu kulttuurihistorialliset arvot säilyttäen ja osin palauttaenkin. Yhtä hyvin 1900-luvun alun asussaan säilyneet rakennukset ovat tarkastelualueella harvinaisia. Kohteella on vähintään seudullista asutushistoriallista arvoa sen ollessa 1500-luvun kantatila. Vuoden 1973 isojaon karttaan tila on merkitty nykyiselle paikalleen. Kohteella on myös paikallista historiallista arvoa koska rakennuksessa on toiminut koulu, lääkärin vastaanotto ja neuvola. Asuinrakennus on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus. Sillä on myös maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden kirkkoympäristöä.

13. Kirkkala 050-404-6-61

Arviointi

Päärakennuksen ulkoasussa ei ole tapahtunut muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen, vain sisäänkäynnille on rakennettu liuska ulko-oven eteen.

A-luokan kohde.

Kohteen pihapiirin rakennuksilla on paikallista rakennushistoriallista arvoa niiden ollessa tyypillisiä 1900-luvun alkupuoliskon vauraan maatilan rakennuksia. Ne muodostavat seudullisesti edustavan kokonaisuuden 1900-luvun alkupuoliskon maatilan rakennuskannasta. Asuinrakennus on paikallisesti edustava esimerkki vauraan maatilan perinteisestä hirsirakenteisesta päärakennuksesta. Siinä vaikuttaisi olevan alkuperäiset T-ikkunat. Ilmettä rakennukselle antavat ikkunoiden kehykset, joissa on leveät sivulaudat. Osittain sementtitiilinen navetta on vuodelta 1933 ja punatiilinen viljamakasiini vuodelta 1931. Lisäksi pihapiirissä on osittain hirsirakenteinen, osittain rankorakenteinen piharakennus ja uudempi konehalli. Kohteella on paikallista asutushistoriallista arvoa sen ollessa

viimeistään 1840-luvulla perustettu tila, johon on liitetty 1540-luvun kantatila Paavola. Paavolan päärakennus on esitetty 1800-luvun pitäjänkartassa nykyisen Honkilahdenraitin varrella. Kirkkalan rakennusryhmä on Honkilahden kyläkuvan kannalta erittäin tärkeä. Sillä on myös maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden kirkkoympäristö. Kohteen ympäristöarvoa korostaa sen sijoittuminen kirkon mäelle kirkon viereen.

14. Kirkkomaa (Honkilahden kirkko)(Nyk. Hautausmaa) 50-404-6-79

Arviointi

Säilynyt vastaavassa asussa kuin vuoden 1994 inventoinnissa.

A-luokan kohde.

Ennen vuotta 1917 rakennetut kirkot ja muut seurakunnalliset rakennukset on kirkkolain 14 luvun 5 §:n nojalla suojeltu.

Kohteella on maakunnallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edustava esimerkki 1700-luvun puukirkkorakentamisesta. Malliltaan kirkko on pitkäkirkko, jossa laajennuksen myötä sakaristo ja asehuone antavat sisätilalle ristikirkon luonteen. Tapuli edustaa aikansa tyyppillistä lounaissaomalaisista rakennetta. Kirkko ja tapuli ovat harvoja 1700-luvun rakennuksia tarkastelualueella. Kirkko, tapuli, hautausmaa ja 1800-luvun alun makasiini muodostavat eheän ja edustavan kokonaisuuden. Kohteella on vähintään seudullista kirkkohistoriallista arvoa 1600-luvun saarnahuonekuntana ja kappelinä. Kohde on maakunnallisesti maisemallisesti arvokas kirkon sijoituessa alavan peltoauekan keskellä olevalle mäelle. Kohde näkyy peltojen yli laajalle alueelle ja sen ympäristössä on runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Kohteella on maisemallista arvoa maamerkinä ja kirkolla on suuri merkitys Honkilahden identiteetille. Kohde on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä kokonaisuus. Kohteella on maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden kirkkoympäristö.

Honkilahden kirkko ei ole RKY 2009 -kohde.

17. Kupela 050-404-6-42

Arviointi

Rakennusten ulkoasussa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa melko edustava esimerkki perinteisestä rakennustavasta. Rakennuksen alkuperäisyys on kuitenkin kärsinyt mm. ikkunoiden vaihtamisesta. Yhdessä talousrakennusten kanssa se muodostaa edelleen yhtenäisen kokonaisuuden. Kohteella on paikallista asutushistoriallista merkitystä sen ollessa yksi Honkilahden 1600-luvun kantatiloja. Kohteella on maisemallista merkitystä sen sijaitessa keskellä kirkon eteläpuolista peltoaukeaa.

19. Laaksonen 050-404-2-80

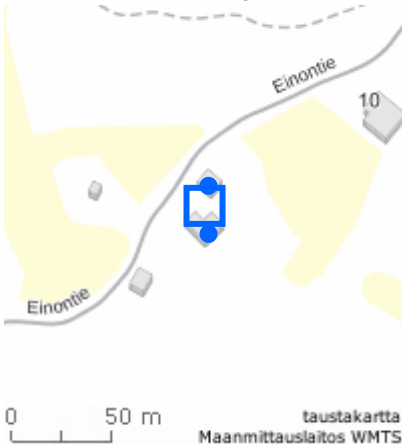
Arviointi

Rakennusten ulkoasussa ei ole tapahtunut muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edustava esimerkki perinteisestä rakennustavasta ja sen jatkuvuudesta muutoksia tehtäessä. Rakennus on säilyttänyt hyvin 1900-luvun alun klassistisen ilmeensä: kissanpenkeiksi kääntyvät kattolistat ja alkuperäiset ristipuitteiset ikkunat. Rakennuksen ullakkokerros on myös vuorattu tarkastelualueelle tyypilliseen tapaan muusta vuorauksesta ulkonevalla pystyvuorauksella ilman, että välissä olisi vaakalistaa. Yhdessä talousrakennuksen kanssa asuinrakennus muodostaa eheän kokonaisuuden. Kohteella on paikallista asutushistoriallista merkitystä sen ollessa 1900-luvun ensi vuosina perustettu tila. Kohde on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus ja sillä on maisemallista merkitystä peltoaukean reunalla ja Patajärven rannalla.

21. Lahtinen? (Kajalankunnas?) 50-404-2-16?

Arviointi

Rakennusten ulkoasussa ei ole tapahtunut muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edustava esimerkki perinteisestä rakennustavasta. Yhdessä talousrakennuksen kanssa asuinrakennus muodostaa edustavan esimerkin 1920-luvun asutustilan rakennuskannasta. Yhtä hyvin alkuperäisen ulkoasunsa ja yksityiskohtansa säilyttäneet 1920-luvun asuinrakennukset ovat harvinaisia tarkastelualueella. Kohteella on paikallista asutushistoriallista merkitystä sen ollessa 1920-luvun asutustila. Kohteen ympäristöarvo jää vähäiseksi sen sijaitessa erillään muusta kylärakenteesta.

24. Louhivuori 050-414-2-70

Arviointi

Rakennus on kauniisti kunnostettu vuonna 2020 ulkoasua palauttaen.

B-luokan kohde.

Kohteella on paikallistarakennushistoriallista merkitystä 1940-luvun puusepänverstaana. Kohde on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ulkoasunsa ja yksityiskohtansa kuten ikkunat. Rakennuksen ylläpito ilmentää perinteisen rakennustavan ja käytön jatkuvuutta. Kohteella on paikallista elinkeinohistoriallista merkitystä puusepän verstaana. Kohde on Koskenkylän kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus. Kohteella on myös maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden entinen osuusmeijeri.

27. Maitokeskus (entinen meijeri) 050-414-2-18

Arviointi

Säilynyt pääpiirteissä vastaavassa asussa kuin vuoden 1994 inventoinnissa, muutamia ikkunoita vaihdettu vanhan mallin mukaan.

A-luokan kohde.

Kohteella on maakunnallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edustava esimerkki aikansa klassistisesta meijeriarkkitehtuurista. Rakennuksen ulkoasu meijerin piippua myöten on säilynyt lähes ennallaan muuttuneesta käytöstä huolimatta. Kohteella on maakunnallista historiallista arvoa sen kertoessa osuustoimintaliikkeestä ja maatalouden kehityksestä 1900-luvulla. Alkuperäinen käyttötarkoitus on vielä hyvin havaittavissa. Kohde on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus. Kylän isoimpana rakennuksena se toimii maamerkkinä tien varressa, vaikka rakennus jääkin osittain pensasaidan taakse. Meijerillä on aikanaan ollut suuri merkitys Koskenkylän identiteetille. Kohteella on myös maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden entinen osuusmeijeri.

Maitokeskus ei ole RKY 2009 -kohde.

28. Mansikkamäki (Honkilahti) 050-404-5-23

Mansikkamäki

Arviointi

Rakennusten ulkoasussa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa esimerkki perinteisestä rakennustavasta ja hirsirakennusten siirrettävyydestä. Luultavasti 1700-luvulta oleva rakennusrunko on harvinainen tarkastelualueella. Ajallisesti kerroksellinen päärakennus ilmentää rakennustavan ja käytön jatkuvuutta. Kohteella on paikallista asutushistoriallista merkitystä sen ollessa 1920-luvun asutustila, jonka talusrakennukset on rakennettu sota-aikana vuosina 1941-43. Kohteen ympäristöarvo jää vähäiseksi sen sijaitessa erillään muusta kylä rakenteesta.

29. Markkula 50-404-4-79

Arviointi

Rakennusten ulkoasussa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edustava esimerkki juuri itsenäistyneen vauraan torpan perinteiseen tapaan rakennetusta päärakennuksesta 1910-luvun lopulta. Rakennus on säilyttänyt hyvin tarkastelualueella 1900-luvun alulle tyypillisen ilmeen ja yksityiskohtansa: T-ikkunat, pystyponttivuoratun julkisivun, sävyllään hieman tummemmaksi maalatun ullakon ja sitä rajaavan vaakalistan. Yhdessä 1940-luvun talousrakennuksen kanssa asuinrakennus muodostaa eheän kokonaisuuden. Kohteella on paikallista asutushistoriallista arvoa 1800-luvun loppupuolen torppana, joka on itsenäistynyt 1910-luvulla. Kohteella on paikallista maisemallista merkitystä peltoaukean reunalla.

30. Mataramäki (Nuorisoseurantalo) 050-414-2-16

Arviointi

Säilynyt pääpiirteissä vastaavassa asussa kuin vuoden 1994 inventoinnissa, sisäänkäynnin yllä ollut katos purettu.

B-luokan kohde.

Kohteella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen kertoessa talkoovoimin rakennetuista seurantaloista. Rakennus on säilyttänyt melko hyvin alkuperäisen ulkoasunsa. Kohteella on paikallista historiallista arvoa sen kertoessa nuorisoseuratoiminnasta Honkilahdella. Kohde on Koskenkylän kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus. Kohteella on myös maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden entinen osuusmeijeri.

34. Mäkilä 050-404-6-44

Arviointi

Ikkunat on uusittu vanhan mallin mukaan. Rakennusten ulkoasussa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen vanhimpien osien ollessa 1800-luvulta. Tarkastelualueella on säilynyt melko vähän 1800-luvun perinteistä rakennuskantaa. Ajallisesti kerrokselliseen asuinrakennukseen tehdyt laajennukset ja muutokset ilmentävät perinteisen rakennustavan ja käytön jatkuvuutta. Yhdessä pihapiiriä rajaavien hirsiaittojen ja osin sementtitiilirakenteisen 1930-luvun navetan kanssa asuinrakennus muodostaa eheän kokonaisuuden. Kohteella on paikallista asutushistoriallista arvoa viimeistään 1800-luvulla asutettuna maatilana. Mäkilän rakennusryhmä on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä. Sillä on myös maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden kirkkoympäristö kohteen sijoituessa hautausmaan viereiselle kiinteistölle.

38. Palosaari (Honkilahti) 050-404-6-27

Arviointi

Sementtitiilikate uusittu profiililtään kattotiiltä muistuttavaksi peltikatoksi. Rakennuksen ulkoasussa ei ole tapahtunut muita merkittäviä muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa edustava esimerkki perinteisestä rakennustavasta ja sen jatkuvuudesta tarkastelualueella. Rakennus on säilyttänyt hyvin tarkastelualueen 1900-luvun alun rakennuksille tyypillisen ilmeen ja yksityiskohtansa: 6-ruutuiset ikkunat, pystyponntivuoraton julkisivun, jossa ullakkokerroksen vuoraus ulkonee muusta vuorauksesta hieman ilman että välissä olisi vaakalistaa. Rakennuksen kulmalistat päättyvät ullakkokerroksen vuorauksen alalaitaan. Sisäänkäynnin edustalla on avokuisti ristikkokaiteineen. Kerroksellisuutta kohteeseen tuo rakennuksen luoteisjulkisivulle rakennettu lisähuone. Yhdessä pihapiirin talousrakennusten kanssa asuinrakennus muodostaa eheän kokonaisuuden. Kohde on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus ja sillä on maisemallista merkitystä kirkon mäkeä reunustavan peltoaukean reunalla.

40. Pietilän koulu (Old school) 50-404-2-154

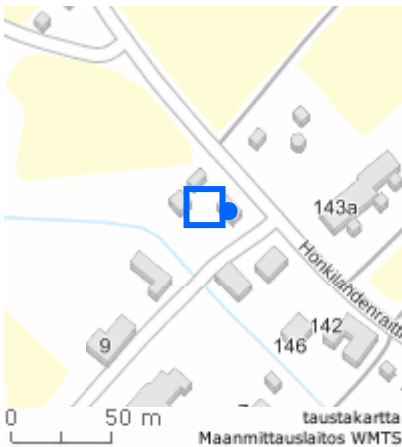
Arviointi

Säilynyt pääpiirteissä vastaavassa asussa kuin vuoden 1994 inventoinnissa, sisäänkäyntien katokset on muutettu umpikuisteiksi uusilla tyyppiovilla. Ikkunat vastaavat vuoden 1994 asua, samoin sementtitiilikate.

A-luokan kohde.

Kohteella on vähintään seudullista rakennushistoriallista arvoa sen ollessa harvinainen esimerkki kouluhallituksen mallipiirustusten mukaan toteutetusta kaksikerroksisesta, puurakenteisesta jälleenrakennuskauden kansakoulurakennuksesta. Kohteen alkuperäisyyttä heikentää sisäänkäyntien muuttaminen umpikuisteiksi uusilla tyyppiovilla. Kohteella on seudullista sivistyshistoriallista arvoa sen ilmentäessä koululaitoksen historiaa Honkilahdella 1900-luvulla. Kohde on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus ja toimiessaan kouluna sillä on ollut merkitystä Honkilahden identiteetille. Koulurakennuksen merkitystä maamerkinä on heikentänyt sen edustalle rakennettu rivitalo. Kohteella on myös maakunnallista merkitystä osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä Honkilahden kirkkoympäristöä.

46. Rauhaniemi 050-404-3-60

Arviointi

Rakennuksen ulkoasussa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista merkitystä sen ollessa esimerkki perinteisestä rakennustavasta ja hirsirakennusten siirrettävyydestä. Kohde on säilyttänyt melko hyvin 1920-luvun ulkoasunsa. Yhdessä pihapiirin talousrakennusten kanssa asuinrakennus muodostaa eheän kokonaisuuden. Kohteella on paikallista historiallista merkitystä asuintalon ollessa entisiä pappilan rakennuksia. Kohde on Honkilahden kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus ja sillä on maisemallista merkitystä teiden risteyksessä ja joen varressa pappilaa vastapäätä.

51. Sankkila (Rauha) 050-404-1-31

Arviointi

Kohteen asuinrakennukseen on rakennettu valokatteinen avokuisti ja rakennus on maalattu vuoden 1994 inventoinnin jälkeen.

B-luokan kohde.

Kohteen asuinrakennuksella on paikallista rakennushistoriallista arvoa sen kertoessa perinteisestä rakennustavasta. Rakennukseen 1930-luvulla tehty laajennus kertoo käytön ja rakennustavan jatkumisesta. Tarkastelualueella sijaitsee kuitenkin myös paremmin alkuperäisyytensä säilyttäneitä rakennuksia. Kohteella on paikallista asutushistoriallista merkitystä sen ollessa 1900-luvun alussa lohkottu tila. Kohteen ympäristöarvo jää melko vähäiseksi sen sijaitessa puustoisessa ympäristössä. Yhdessä kaava-alueen ulkopuolella sijaitsevien kahden kohteen kanssa se muodostaa kuitenkin perinteistä kyläympäristöä.

61. Honkilahden entinen kunnantalo

Kuvaus

Honkilahden kunnantalon rakentaminen aloitettiin 1961 ja se valmistui 1962. Kunnantalon suunnitelmat on tehnyt arkkitehti Touko Saari. Seinäjoen kaupunginarkkitehtina 1958-1963 Touko Saari oli mukana toteuttamassa Alvar Aallon suunnitteleman Aalto-keskuksen rakentamista. Honkilahden kunnantalon rakennus ei ehtinyt toimia kovin kauan, kun Honkilahti liittyi Euraan vuonna 1970.

Kunnantalossa on ollut kokoustilat kunnanvaltuustolle ja kunnanhallitukselle sekä toimistohuoneita. Rakennuksessa on ollut myös tilat kirjastolle, terveystalolle ja postille. Kunnantalon yhteyteen rakennettiin rivitaloja asunnoiksi kunnan työntekijöille.

Kunnantalo on ulkoisesti kohtalaisen vaatimaton yksikerroksinen ja tiilipäällysteinen rakennus. Katto on loiva harjakatto, jossa valtuustosalia korostaa harjalta nouseva kattolyhty. Rivitalot ovat hahmoltaan kunnantaloa vastaavia, mutta sijaitsevat alempana rinteessä. Rivitaloista pohjoisempi on rakennettu kunnantalon kanssa samaan aikaan. Eteläisempi on valmistunut vasta 1970-luvulla.

Arviointi

B-luokan kohde.

Entisellä kunnantalolla on paikallista rakennushistoriallista merkitystä sen edustaessa 1960-luvun rakennustapaa. Siinä on rakennusajalle tyypilliset nauhaikkunat ja loiva harjakatto. Ajankohdalle tyypillinen piirre on myös harjalta nouseva kattolyhty. Kunnantalo on säilyttänyt melko hyvin alkuperäistä vastaavan ulkoasunsa. Mm. puurimoitetut ikkunalliset ulko-ovet vaikuttavat alkuperäisiltä. Rakennustavaltaan ja ulkoasultaan yhtä selvästi modernit rakennukset ovat harvinaisia tarkastelualueella. Kohteella on vähintään seudullista kunnallishistoriallista merkitystä Honkilahden entisenä kunnantalona. Entisenä kunnantalona, johon edelleen sijoittuu julkisia palveluita kuten kirjasto rakennuksella on merkitystä Honkilahden identiteetille. Kohde on Koskenkylän kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus ja sillä on maisemallista merkitystä tien varressa.

62. Honkilahden VPK:n entinen ruiskuhuone

Kuvaus

1900-luvun alkupuoliskolla rakennettu vapaapalokunnan ruiskuhuone, jossa on kalustovaja ja letkunkuivatustorni. Alkuperäisen kalustovajan kylkeen on myöhemmin rakennettu tasakattoinen lisäsiipi. Sementtitiilirakenteinen rakennus on rapattu sävyiltään punaiseksi.

Arviointi

B-luokan kohde.

Kohteella on paikallista rakennushistoriallista merkitystä sen ollessa tyypillinen tiilirakenteinen 1900-luvun alkuvuosikymmenten vapaapalokunnan ruiskuhuone letkunkuivatustorneineen. Kohteen alkuperäisyyttä heikentää alkuperäisen harjakattoisen ruiskuhuoneen kylkeen rakennettu tasakattoinen lisäsiipi. Kohteella on paikallista järjestöhistoriallista merkitystä sen kertoessa vapaapalokunnan toiminnasta Honkilahdella. Vapaapalokunta toimii edelleen tien toisella puolen kohdetta vastapäätä. Kohde on Koskenkylän kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus ja letkutorni näkyy edelleen kylän raitille maamerkinä. Kohteen ympäristöarvoa korostaa viereinen entinen meijeri, jolla on maakunnallista merkitystä.

Euran kunta

Honkilahden osayleiskaava-alueen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys

Raportti

27.1.2021

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Hankealueen kuvaus.....	1
1.2	Inventointimenetelmän kuvaus	2
1.3	Arvottamismenetelmän kuvaus	3
2	Honkilahden rakennettujen ympäristöjen muotoutuminen	4
2.1	Honkilahti ennen isojakoa	4
2.2	Maankäytön kehitys isojaon jälkeen Honkilahdella 1800-luvulla	6
2.3	Honkilahden kunnan aika 1900-luvulla	13
3	Lähteet.....	19

27.1.2021

Honkilahden osayleiskaava-alueen rakennetun kulttuuriympäristön selvitys

1 Johdanto

1.1 Hankealueen kuvaus

Entinen Honkilahden kunta on liitetty Euraan vuonna 1970. Hankealue muodostuu Honkilahden Koskenkylän ja Kirkonkylän kylistä, joissa asuu yhteensä noin 450 asukasta. Molempien kylien alueella on maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä. Hankealue rajautuu pohjoisessa Yläneentiehen, lännessä Hätöntijärven rantakaavan alueeseen, etelässä Koskeljärven rantakaavan alueeseen ja idässä Hyppivuoreen.

Honkilahti on vanha kirkonkylä, jonka ytimessä on Honkilahden kirkko. Kylän asutus keskittyi pitkään kirkon ja Patajärven välille, mutta isojaon jälkeen kylän rakenne alkoi hajaantua. Isojako tehtiin Honkilahdella 1790-luvulla. Jo tällöin kylällä oli laaja peltoaukea, joka käsitti Aro-ojan varren, Patajärven itäpuolen ja maaston alavat osat Patajärven ja Koskeljärven välissä. Vesistöjen laskemisen ja peltojen raivauksen myötä peltoaukea ulottuu nykyisin myös Patajärven länsipuolella Pitkäjärvelle asti sekä etelässä Etulalammille ja Tervahaudanmäelle.

Koskenkylä on puolestaan kehittynyt kyläksi vasta 1900-luvulla. 1800-luvun pitäjänkartassa nykyinen Koskenkylä sijoittuu Mannilan ja Löyttylän kylien rajalle, eikä alueelle ole merkitty asutusta. Kortoijan ja Iso-ojan varrella on niittyä. Senaatin kartastoon 1880-luvulta Koskenkylään on merkitty muutamia taloja ja osa aiemmista niityistä on merkitty pelloksi. Vuoden 1925 taloudelliseen karttaan taloja on merkitty muutama enemmän sekä Koskenkyläntien ja Lellaistentien risteykseen kansakoulu. Hankealueen pohjoispuolelle on lisäksi karttaan merkitty saha. Samoihin aikoihin Koskenkylälle sijoittui myös posti ja säästöpankki. Meijerin, seurantalolen, kauppojen ja sahan myötä Koskenkylästä kehittyi Honkilahden keskusta, jonne myös kunnantalo rakennettiin 1960-luvun alussa.

Teoksessa Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna (2012) on arvioitu sekä Honkilahden kirkkoympäristö, että Honkilahden entinen osuusmeijeri Koskenkylässä maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Ohessa kohteiden kuvaukset teoksesta.

Honkilahden kirkkoympäristö

Honkilahti muodostettiin saarnahuonekunnaksi 1657, kappelioikeudet se sai 1687. Ensimmäinen kappeli rakennettiin tuolloin. Honkilahden puukirkko valmistui vuonna 1759 eri lähteiden mukaan joko rakennusmestari J.S. Rothoviuksen tai Tuomas Rahvoniuksen rakennuttamana. Malliltaan se on pitkäkirkko, jossa sakaristo ja asehuone antavat myöhemmän laajennuksen johdosta sisätilalle ristikkikon luonteen. Kirkkomaan laidassa seisova tapuli on ilmeisesti valmistunut melko samaan aikaan kirkon kanssa. Se edustaa aikansa tyyppillistä lounaissuomalaista rakennetta, jollaisia ovat mm. Irjanteen ja Noormarkun sekä Euran ja Luvian entiset tapulit. Kirkonmäen miljööseen kuuluu lisäksi luonnonkivivaadereista rakennettu makasiini. Kirkon lähellä on säilynyt runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Mäkilän päärakennus on vuodelta 1880, ja sitä on laajennettu 1900. Kirkkomaan vieressä sijaitsevan Kirkkala päärakennus on vuodelta 1911, tiilinen viljamakasiini on rakennettu 1931 ja tiilinetta 1933. Vuorelan, Heurun ja Kanta-Pietilän päärakennukset ovat 1900-luvun alusta. Pietilän koulu, entinen kansakoulu on rakennettu 1949 kouluhallituksen mallipiirustusten mukaan.

27.1.2021

Sankkilan päärakennus on rakennettu 1910 ja laajennettu myöhemmin. Tiemaan (Kanttorila) asuinrakennuksen runko on mahdollisesti 1790-luvulta, se laajennettiin nykyiseen mittaansa 1860-luvulla. Lisäksi kirkonkylän miljööseen liittyvät Suojamaa, Pappila, Ojaniitty ja Kartano, joiden päärakennukset ovat 1900-luvun alusta sekä Kalliokulma ja Poursu, joiden asuinrakennukset ovat 1940-luvulta. Rannassa sijaitseva Metelin hautausmaa on ollut käytössä vuodesta 1898 1920-luvulle. Honkilahden elinkeinoelämän erityispiirteistä kertovat Niemisen hiilimiilut kirkon itäpuolella. Miilut on rakennettu betonista 1961.

1700-luvun puukirkkoarkkitehtuuria perinteisen mittakaavansa säilyttäneessä kirkonkylässä.

Honkilahden entinen osuusmeijeri, Koskenkylä

Honkilahden osuusmeijerin tiilirakenteinen, rapattu jalostuslaitos valmistui vuonna 1931. Meijerin suunnitelmat laati Hankkijan piirustusosasto/ rakm. Artturi Heinonen. Klassisistinen piirteinen se antaa edustavan kuvan aikansa meijeriarkkitehtuurista. Rakennuksen ulkoasu on säilynyt lähes ennallaan muuttuneesta käytöstä huolimatta. Meijerin lähellä on säilynyt monipuolisesti vanhaa rakennuskantaa. Honkilahden nuorisoseura perustettiin 1903. Ensimmäinen talo rakennettiin 1907, mutta se paloi 1932. Nykyinen seuratalo rakennettiin heti tämän jälkeen. Meijerin lähellä on myös Mataramäen ja Pihamaan vanhat kiinteistöt sekä Louhivuoren verstarakennus vuodelta 1947. Löyttilän entinen työväentalo on 1920-luvulta.

Vanha meijerirakennus, jonka ympäristössä monipuolista vanhaa rakennuskantaa.

1.2 Inventointimenetelmän kuvaus

Hankkeessa on tarkistusinventoitu Euran Honkilahden rakennuskulttuuri-inventoinnin (1994) kohteet Honkilahden osayleiskaava-alueelta. Vuoden 1994 inventoinnissa on painottunut ennen vuotta 1945 valmistunut rakennuskanta, joten inventointia on täydennetty tarkastelemalla uudempaa rakennuskantaa ja valitsemalla mukaan muutamia täydennysinventointikohteita. Inventointi tehtiin osayleiskaavatyötä varten tarvittavalla tarkkuudella, eikä kohteiden sisätiloja ole inventoitu.

Inventoinnin ja sen yhteydessä tehdyn rakennetun kulttuuriympäristön selvityksen on laatinut FCG Finnish Consulting Group Oy:stä arkkitehti SAFA Minttu Kervinen YKS-548. Kervinen on myös arvottanut kohteet. Inventointi on tehty yhteistyössä Satakunnan museon kanssa, ja sitä on ohjannut Satakunnan museosta rakennustutkija Liisa Nummelin.

Inventointityö aloitettiin kokoamalla ja tutustumalla lähtöaineistoon sekä tekemällä maastokäynti hankealueelle yhdessä Satakunnan museon edustajan kanssa 4.11.2020. Inventoija tutustui alueeseen alustavasti jo Honkilahden osayleiskaavatyön maastokäynnillä 19.8.2020. Inventoinnin aostokäynnillä tarkistettiin vuoden 1994 inventoinnin kohteet ja valittiin mahdolliset uudet kohteet täydennysinventointiin. Kiinteistöjen omistajille oli etukäteen lähetetty tiedote inventoinnista. Kohteet pyrittiin valokuvaamaan ulkoapäin.

Maastokäynnin ja muun tausta-aineiston perusteella inventoija valitsi tarkempaan tarkasteluun aiemmin inventoiduista kohteista ne, joiden arvot vaikuttivat parhaiten säilyneiltä. Vuoden 1994 inventoinnin kohteista 43 sijoittui hankealueelle. Niistä 18 kohteen arvot vaikuttivat alustavan tarkastelun perusteella olevan sellaisia, että kohteet olisi tarpeen huomioida kaavaratkaisussa. 25 kohteen arvo arvioitiin alkujaankin niin vähäiseksi tai niiden ulkoasu oli muuttunut niin paljon, että niiden arvot katsottiin maastokäynnin perusteella niin vähäisiksi, että kohteita ei inventoitu tarkemmin. Näistä tarkemman inventoinnin ulkopuolelle jääneistä kohteista 17 sijoittuu inventoinnin yhteydessä

27.1.2021

määritetyille kyläkuvalisesta arvokkaille alueille. Kohteilla on merkitystä osana kyläkuvalisesta arvokkaita alueita, vaikka yksittäisinä rakennuksina niiden arvot jäävät vähäisiksi.

Sekä Honkilahdella että Koskenkylällä on maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö. Tästä syystä kummaltakin kylältä päädyttiin rajaamaan kyläkuvalisesti arvokkaat alueet, joissa kylien rakennettujen ympäristöjen ominaispiirteet tulevat esiin.

Mahdollisina täydennysinventointikohteina tarkasteltiin hankealueelle sijoittuvaa uudempaa rakennuskantaa sekä rakennuksia, joissa on ollut kylällä sijainneita palveluita kuten kauppoja tai pankkeja. Näistä kohteista tarkempaan inventointiin otettiin mukaan kolme kohdetta.

Tarkistusinventoinnin yhteydessä 18 kohteen tiedot on päivitetty Pakkiin. Lisäksi Pakkiin on lisätty kahden kyläkuvalisesti arvokkaan alueen aluekuvaukset ja lisätty kolme uutta kohdetta. Kohteet on arvotettu vakiintuneella arviointikriteeristöllä ja niiden huomioimisesta kaavaratkaisussa on annettu suositukset.

1.3 Arvottamismenetelmän kuvaus

Arvottaessa kohteita on tarkasteltu niiden rakennushistoriallista arvoa, historiallista arvoa ja ympäristöarvoa. Osana rakennushistoriallista arvoa on huomioitu kohteen arkkitehtoninen ja rakennustekninen arvo, harvinaisuus, alkuperäisyys ja säilyneisyys sekä kerroksellisuus. Arkkitehtoninen arvo liittyy esimerkiksi tiettyyn tyyliuntauukseen tai tunnettuun suunnittelijaan, rakennustekninen arvo puolestaan tiettyyn tekniikkaan tai vaikkapa materiaaliin. Harvinaisuuden kautta on tarkasteltu, onko hankealueella muita vastaavia kohteita ja kuinka tyypillinen suunnitteluratkaisu on kysymyksessä. Alkuperäisyyden ja säilyneisyyden kautta on tarkasteltu, kuinka hyvin kohde on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä ja onko esimerkiksi käyttötarkoitus muuttunut. Kerroksellisuuden kautta puolestaan on tarkasteltu ilmentävätkö tehdyt muutokset rakennustavan tai tyylin sekä käyttötarkoituksen jatkuvuutta vai onko kohteessa selvästi toisistaan erottuvia erilaisia kerroksia.

Arvojen tarkastelun yhteydessä on arvioitu, onko kohteilla paikallista merkitystä tai laajempaa merkitystä. Lähtökohtaisesti tarkistus- ja täydennysinventointiin valittiin mukaan kohteita, joilla alustavan arvion perusteella ajateltiin olevan vähintään paikallista merkitystä. Paikallinen merkitys on arvioitu suhteessa hankealueen rakennuskantaan. Tämän lisäksi merkitystä on arvioitu suhteessa kunnan (seudullinen merkitys) ja maakunnan rakennuskantaan. Maakunnallisella merkityksellä viitataan kohteen merkitykseen koko maakunnassa. Maakunnallista merkitystä on arvioitu olevan lähinnä kohteilla, jotka on mainittu jo maakunnallisessa selvityksessä Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna (2012).

Merkityksen perusteella kohteet on luokiteltu A-luokan kohteiksi ja B-luokan kohteiksi. A-luokan kohteilla on paikallisen merkityksen lisäksi laajempaa merkitystä, ja kohteet ovat hyvin säilyttäneet edustavuutensa. B-luokan kohteiden merkitys jää paikalliseksi kohteiden ollessa hankealueelle tyypillisiä rakennuksia ja niistä edustavimpia esimerkkejä.

A-luokan kohteen on suositeltu huomioimaan suojeltavina kohteina kaavaratkaisussa. B-luokan kohteet on suositeltu huomioimaan lievemmin suojeltavina kohteina kaavaratkaisussa. Kyläkuvalisesti arvokkaat alueet suositellaan huomioimaan kaavaratkaisussa niin, että mahdollinen täydennysrakentaminen sovitetaan alueiden ominaispiirteisiin sekä sijoittelunsa, massoitteunsa ja julkisivumateriaaliensa puolesta.

27.1.2021

2 Honkilahden rakennettujen ympäristöjen muotoutuminen

2.1 Honkilahti ennen isojakoa

Eura ja Honkilahti on asutettu jo kivikaudella. Vesistöt olivat tärkeitä kulkureittejä, joten asutus keskittyi Eurassa vastikään kuroutuneiden Pyhäjärven ja Koskeljärven läheisyyteen sekä jokisuihin. Pronssikaudella (1500-500 eaa.) maanviljely alkoi yleistyä rannikkoseudulla ja johti mm. asutuksen vakiintumiseen. Rautakaudella (500 eaa. -) Euran seutu kehittyi huomattavaksi keskuksiksi. Pyhäjärvi ja Eurajoki muodostuivat tärkeiksi kulkureiteiksi, jotka mahdollistivat vilkkaan kaupankäynnin.

Rautakaudella viljeltiin alkuun helpoiten muokattavia keveitä maalajeja. Maanmuokkausmenetelmien kehittyessä rautakauden loppupuolella ja historiallisen ajan alussa viljelyyn voitiin ottaa myös vaikeammin muokattavia maita. Lounais-Suomessa kyläasutus muodostuikin jo rautakaudella peltoviljelyn yhteyteen ja nykyinenkin kylärakenne periytyy tältä ajalta. Keskiajalla kylät olivat tiiviisti rakennettuja ja pellot levittäytyivät asutuksen ympärille. Kunkin talon rakennukset ryhmiteltiin neliömäisen pihan ympärille toinen toisiinsa tiiviisti liittyen. Maat olivat kylän yhteisomistuksessa ja pelto- ja niittylohkot oli jaettu kunkin talon omistuksessa oleviin kapeisiin sarkoihin. Sarkajaon tavoitteena oli taata eri laatuisten viljelysmaiden tasapuolinen jakautuminen, mutta sarkaviljely edellytti myös saumatonta yhteistyötä kylän eri talojen kesken.

1100-1200 -lukuilla Suomeen tehtiin Ruotsista käsin ristiretkiä, joiden myötä Länsi-Suomi liitettiin Ruotsiin ja kristinuskon asema alkoi vakiintua.

1600-luvulla muodostui Euran kirkkopitäjä ja osana sitä Honkilahden kappeli. Honkilahti muodostettiin saarnahuonekunnaksi 1657 ja kappelioikeudet se sai 1687. Ensimmäinen kappeli rakennettiin tuolloin.

1700-luvun alussa käyty suuri Pohjan sota (1700-1721) kosketti myös Euraa. Venäjän miehitystä Suomessa kutsutaan Isovihaksi (1713-1721). Ennen miehitystä osa virkamiehistä vetäytyi Ruotsiin, osa jäljelle jääneistä vanhgittiin ja hallinto toimi heikosti. Miehittäjät saattoivat myös ryöstellä valloitetu-ja alueita, ja olojen vakiinnuttua verotus oli ankaraa miehitysaikana.

Sodan jälkeen Eurassa käsiteltiin käräjillä kohtuuttomia veroja. Uudenkaupungin rauhan (1721) rauhan jälkeen Turun ja Porin läänissä tehtiin katselmus, jonka mukaan läänissä oli 854 säilynyttä taloa, miltei 3000 huonosti säilynyttä taloa, 4000 miltei autioitunutta tilaa ja autioita tiloja yli 1100. Euran kirkkopitäjän alueella (Eura, Kiukainen ja Honkilahti) vähintään 40 % taloista anottiin vapaavuosia verotukseen, jotta Isovihasta toivuttaisiin. Honkilahden kylästä kolme taloa (Jussila, Vuorenpää ja Pietilä) anoi vapaavuosia verotuksesta, jotta talot saataisiin taas asutettua. Lisäksi Honkilahdella oli jo 1600-luvun lopun suurina nälkä- ja kuolonvuosina autioituneita taloja (Kupela, Heuru, Prykäri, Pietilä ja Krusi), jotka pääsääntöisesti asutettiin vasta 1730-luvulla uudestaan.

Vuonna 1749 Euran pitäjän väkiluku on ollut n. 1600 henkeä, joista 300 asui Honkilahden kappelin alueella. Honkilahden kylällä puolestaan oli taloja ilmeisesti 6 (Paavola, Vuorenpää, Pietilä, Jussila, Kupela ja Heuru).

Talojen halkominen oli kiellettyä 1700-luvun puoliväliin asti. Tällä pyrittiin varmistamaan talojen säilyminen riittävän suurina ja veronmaksukyky. Yleensä talo periytyi vanhimmalle pojalle nuorempien jäädessä kotitaloonsa töihin tai lähtiessä rengiksi toiseen taloon. Honkilahdelta oli mahdollista lähteä myös Kauttuan ruukin työläiseksi. Kauttuulle oli perustettu rautaruukki jo 1689. Isovihan jälkeen väestö kasvoi, mutta tilaluku lähti kasvuun vasta isojaon myötä.

27.1.2021

Olojen vakiintuessa myös peltoalaa raivattiin lisää. Pelloiksi saatettiin raivata niittyjä tai aiemmin hyödyntämättömiä soita sekä metsäpalojen tuhoamia alueita. Honkilahdella viljeltiin myös kaskeamalla pidempään kuin Eurassa, jossa ruukin tarpeet säätelivät osaltaan metsien käyttöä.

1700-luvun puolivälissä Honkilahden kappeli osoittautui liian pieneksi. Uuden kappelin rakentamista valmisteltiin 1750-luku ja rakentamaan päästiin vuonna 1758. Honkilahden puukirkko valmistui vuonna 1759 eri lähteiden mukaan joko rakennusmestari J.S. Rothoviuksen tai Tuomas Rahvoniuksen rakennuttamana.

Kirkon lisäksi hankealueella on ainakin yksi talo, jonka rungon vanhimmat osat ovat luultavasti 1700-luvulta. Kyseinen Mansikkamäen asuinrakennus on kuitenkin siirretty paikalle vasta 1920-luvulla.

Vuosilta 1798-1799 oleva Hällströmin kartasto on ensimmäinen luotettava ja tarkka karta koko Suomesta. Karttaan on merkitty asutus, kirkot, tiet, pitäjien rajat ja vesistöt. Honkilahti on merkitty karttaan kylänä, jossa on kappelin lisäksi kolme taloja kuvaavaa pistettä. Pisteet kuvaavat ennemmin kylän kokoluokkaa kuin tarkkaa talolukua. Lähistölle on merkitty kolme taloa Auvaiseen, kaksi Löyttylään ja kolme Lellaisiin, mutta kahdeksan Mannilaan, joka olikin selvästi suurempi kylä. Euran kirkolta on merkitty tie Mannilan kautta Honkilahdelle ja Honkilahdella tie sekä Hinnerjoelle että Lellaisten kautta Yläneelle.

Kuva 1. Ote Hällströmin kartaston 1798-1799 karttalehdestä Turun ja Porin lääni. Honkilahdelle on merkitty asutusta ja kappeli. Kuvalähde: <https://timomeriluoto.kapsi.fi>

27.1.2021

2.2 Maankäytön kehitys isojaon jälkeen Honkilahdella 1800-luvulla

Maanviljelyn tehostamiseksi 1700-luvun lopulla Ruotsi-Suomessa ryhdyttiin toimittamaan isojakoa. Isojaossa kylien sarkaviljelyssä olleet pellot ja yhteismaat jaettiin talojen kesken ja liikamaat päätyivät valtiolle uudistilojen muodostamista varten. Isojaon jälkeen myös talojen maita oli aiempaa helpompi halkoa ja lohkoa, minkä takia asutus alkoi tihentyä monin paikoin. Isojako mahdollisti myös torppien perustamisen, kun aiemmat kylien yhteismaat siirtyivät yksittäisten talojen omistukseen. Isojaossa viralliset maanmittarit mittasivat ja kartoittivat kylien maat samalla arvioiden maan laadun, jonka jälkeen maat jaettiin. Isojaon yhteydessä tiiviit ryhmäkylät usein hajosivat, kun osa taloista siirrettiin uudelle paikalle talon maiden yhteyteen.

Honkilahdella isojako aloitettiin vuosina 1779-1794. Honkilahden kylällä isojako tehtiin 1793-1805 ja maanmittarina toimi J. Forselius. Kylällä ei kuitenkaan luotettu maanmittariin, joten isojaon vei loppuun maanmittari A. Ringbom vuonna 1807. Kartta-aineisto koostuu kartasta, joka kuvaa isojakoa edeltänyttä tilannetta, jossa pelloille ja niityille on merkitty sarkajako. Suurimmalla osalla taloista on kartassa osoitettu maata entisen ryhmäkylän yhteyteen sekä erilliselle, mahdollisimman yhtenäiselle viljelypalstalle kirjaintunnuksin. Kirkko on merkitty karttaan entisen ryhmäkylän kaakkoispuolelle. Patajärvi esitetään kartalla, ja Koskeljärven Kirkkolahden ranta näkyy kartan oikeassa alakulmassa. Kartan vasemmassa yläkulmassa näkyy Hänttjärvi nimenä ja lyhyt matka järven itärantaa. Ryhmäkylän ympäristöön leviävä laaja pelto- ja niittyaukea käsittää Aro-ojan varren, Patajärven itäpuolen ja maaston alavat Patajärven ja Kirkkolahden välissä. Patajärven ympäristössä ja kylän pohjoispuolella on lisäksi pieniä yksittäisiä raivioita. Huomattava ero nykytilanteeseen nähden on, ettei Koskeljärvestä ole laskuojaa Patajärveen.

Toisella, kahdelle lehdelle jaetulla kartalla on esitetty kylän ympäristö laajemmin niittyineen ja metsineen sekä isojaon mukaisine tilan rajoineen. Isojakoasiakirjojen perusteella kylän maat jaettiin yhdelletoista talolle: A) Vuorenpää, B) Vuorenpää, C) Kupela, L) Kupela, D) Pietilä, E) Paavola, M) Paavola, F) Jussila, G) Jussila ja H) Heuru. Nimien perusteella siis Vuorenpää, Kupela, Paavola ja Jussila halottiin isojaon yhteydessä.

Isojakoa tehtäessä nykyinen Koskenkylä kuului osittain Mannilan ja osittain Löyttilän kylään sijaiten niiden rajalla. Alue oli tällöin vielä asumatonta.

27.1.2021

Kuva 2. Honkilahten isojakokartta 1793-1807. Kartalla on esitetty Honkilahten kylän maankäyttö ja hahmoteltu maanomistusta. Kuvälähde: <http://digi.narc.fi/digi/>

27.1.2021

Kuva 3. Oteita Honkilahden isojakokarttalehdistä 1793-1807. Kartoilla on esitetty Honkilahden kylän maankäyttö ja maanomistus. Kuvalähde: <http://diqi.narc.fi/diqi/>

27.1.2021

Isojaon jälkeen taloluvussa ei tapahtunut suuria muutoksia. Maanjakotoimitukset olivat kalliita. Talojen sijaan perustettiin torppia. Isojaon vielä ollessa kesken Honkilahtella vuonna 1805 torppia oli 29, mutta vuoteen 1845 mennessä niitä oli jo 80.

1840-luvulla alettiin laatia kattavaa pitäjänkartastoa. Kartasto valmistui lääneittäin vuosina 1840-1865. Kartoituksen pohjana käytettiin aiempien maanmittausten yhteydessä laadittua kartta-aineistoa. Puutteellisen aineiston takia tehtiin jonkin verran täydennysmittauksia, joiden tulokset liitettiin karttalehdille mittausten valmistuessa. Vuodesta 1889 lähtien pitäjänkarttoille ryhdyttiin merkitsemään niiden valmistumisen jälkeen tapahtuneita hallinnollisten ja kirkollisten rajojen muutoksia ja usein karttalehtiä on muutenkin päivitetty. Pitäjänkarttojen täydennys-, tarkennus- ja toimitustyö jatkui aina 1940-luvulle asti.

Honkilahtella pitäjänkartta pohjautuu pitkälti isojakokarttoihin. Kylän talot ovat kartan mukaan edelleen tiiviissä rivissä kirkon ja Patajärven välissä. Taloista vain Vuorenpää on merkitty siirtyneeksi nykyiselle paikalleen. Lisäksi Vuorenpään maille Hänttjärven lounaispuolelle on merkitty lyijykynällä kaksi torppaa. Myös kirkolta Kirkkolahden rannalle vievän tien varteen lähelle rantaa on merkitty torppa. Lyijykynällä merkittyinä pisteinä kartalla näkyy myös muutamia nykyisiä talon paikkoja hankealueen eteläosasta Saarenmäen alueelta. Niitä ei ole merkitty torpiksi (T), vaan kirjaimella I. Isojakokarttaan nähden kylän pelto- ja niittyala on jonkin verran laajentunut.

Nykyinen Koskenkylä on pitäjänkartan mukaan edelleen useamman kylän rajalle sijoittuvaa asumatonta seutua. Kortoijan ja Iso-ojan varrella oli niittyä.

Kuva 4. Ote pitäjänkartaston karttalehdestä Honkilahti 1133 09+06+1134 07. Kartalla on esitetty Honkilahden maankäyttö ja maanomistuksen rajat. Kuvalähde: <http://digi.narc.fi/digi/>

27.1.2021

Tilojen määrän kasvaessa tarvittiin uusia peltoja ja niittyjä. Yksi keino hankkia lisää viljelysalaa oli järvien pinnan lasku, jolla tavoiteltiin tulvien vähentämistä ja viljeltävän maa-alan kasvattamista. Auvaisissa olevan Vähäjärven pinnan laskemista tarkasteltiin ensimmäisen kerran 1809, Koskeljärven ja Patajärven kuivattamista harkittiin 1817, Pitkäjärven vuonna 1818 ja Levojärven vuonna 1820. Koska järvet olivat toisiinsa yhteydessä, hankkeet oli vaikea toteuttaa yksittäin. 1840-luvulla Koskeljärven kuivatusta valmisteltiin taas tosissaan ja vuonna 1857 maaherra antoi luvan toteuttaa hanke.

Koskeljärven pinnan lasku toteutettiin kaivamalla järvelle uusi lasku-uoma Honkilahden kirkonkylän halki Patajärveen ja perkaamalla samalla Patajärven ja Pitkäjärven välinen uoma. Uoma laski Koskeljärven pintaa n. 1,2 metriä. Tämän jälkeen tehtiin vielä lisää toimenpiteitä, joilla veden pinta saatiin laskemaan hieman yli 2 metriä alkutilanteeseen nähden. Lopputuloksena Koskeljärven alkuperäinen lasku-uoma kuivui. Myös tavoite kevättulvien vähentämisestä toteutui hyvin. Sen sijaan ajatuksesta kuivattaa koko järvi pelloksi luovuttiin, kun pohja osoittautui kiviseksi. Matalia rantoja pystytettiin sen sijaan hyödyntämään laitumina ja niittämään vesiheinää ja kortetta karjalle rehuksi.

1880-luvulta olevat venäläiset topografiakartat kuvaavat maankäyttöä ja talojen sijaintia jo huomattavasti tarkemmin kuin varhaisemmat pitäjänkartat. Karttoihin on merkitty talot ja torpat sekä myös talusrakennuksia, tiestö, pellot ja niityt, metsät ja suot, vesistöt ja korkeuskäyrät. Tilojen rajoja ei ole merkitty.

Honkilahdella asutus on huomattavasti lisääntynyt varhaisempaan pitäjänkarttaan nähden. Kylänraitilla kirkon ja Patajärven välillä on edelleen useita taloja, mutta lisäksi taloja on nykyisten Vaaljoentien ja Hannantien varsilla sekä hajaantuneena peltojen keskelle. Kartassa torpat ja mäkituvat erottuvat selvästi muusta asutuksesta, koska ne on merkitty kartalle kirjaimella T. Talot on merkitty vastaavasta kuin torpat, mutta ilman mitään kirjaintunnusta.

Taloiksi merkittyjä asuinrakennuksia hankealueella Honkilahden kylällä on kartassa noin 20. Lähekkäin merkityistä taloista on vaikea tietää, onko kyseessä eri talojen asuinrakennukset vai saman talon useat asuinrakennukset. Torppia on osoitettu 13, mutta hankealueen ympäristössä niitä on lisää vielä yli kymmenen. Asuintalojen lisäksi kirkko on osoitettu kartalla sekä useita tuulimyllyjä eri puolille kylää peltoaukeiden keskelle. Peltoala on huomattavasti kasvanut, kun entiset niityt talojen läheisyydestä on otettu viljelyyn. Kartan mukaan niittyinä kylän ympäristössä on enää maaston kosteimmat painanteet. Kartassa näkyy myös Koskeljärvestä Patajärveen avattu oja sekä vesijättömaata Koskeljärven rannoilla. Honkilahdelta johtaa tie Auvaisten kautta Hinnerjoelle sekä itään kohti nykyistä Koskenkylää. Auvaisten suuntaan johtanut tie kääntyy kartalla pohjoiseen nykyisen Mäkivuoranpään länsipuolelta ja kulkee Myllykallion laen kautta. Itään päin kylätie noudattaa nykyistä linjaustaan.

Nykyinen Koskenkylä on eri karttalehdellä kuin Honkilahti. Jostain syystä tällä karttalehdellä taloja ja torppia ei ole erotettu toisistaan kirjaimella T. Sen sijaan osa asuinpaikoista on nimetty. Nykyiseen Koskenkylään tarkastelualueelle on merkitty kolme nimettyä asuinpaikkaa: Koskinen, Huhtimäki ja Raitanen. Hankealueen pohjoispuolella on vielä neljäs talo. Lisäksi Iso-ojan varrella on vesimylly ja sen yhteydessä nimeämätön talo. Talojen ympäristössä entiset niityt on raivattu pelloiksi ja niittyjä laajennettu jonkin verran vesistöjen äärellä. Tieverkosto Koskenkylällä noudattaa jotakuinkin nykyisten teiden linjauksia. Honkilahdelta Mannilan suuntaan johtava tie mutkittelee nykyistä tielinjausta idempää Seuraten nykyisen Harjunahtentien ja sen jatkeena olevan metsäautotien linjausta.

Hankealueella ei ole juurikaan säilynyt 1800-luvun rakennuskantaa. Honkilahden kappelia kunnostettiin rakennusmestari Erkki Uusimaan johdolla 1810-luvulla. Muiden mestarien johdolla tehtiin muitakin kunnostustöitä 1820-1840-luvulla. 1820-luvulla kirkon viereen rakennettiin köyhäinmakasiini, joka toimi myös lainamakasiinina. Kirkkoa kunnostettiin myös 1880-luvulla ja hautausmaan

27.1.2021

laajentaminen tuli ajankohtaiseksi. Hautausmaata ei kuitenkaan voitu laajentaa kirkon yhteydessä, koska ajan terveyssäännökset kielsivät hautaamisen asutuksen läheisyydessä. 1890-luvulla Honkilahdella olikin käytössä Metelin hautausmaa Koskeljärven rannalla. 1900-luvun alussa vanhaa hautausmaata kuitenkin päädyttiin laajentamaan ja hautaaminen siirtyi takaisin kirkonmäelle.

Hankealueen rakennuksista hautausmaan itäpuolella sijaitsevan Mäkilän päärakennuksen vanhimmat osat ovat 1880-luvulta. Rakennusta on kuitenkin laajennettu moneen otteeseen ja rakennus on vuorattu 1900-luvulla, joten paljontaan alkuperäistä ei ole ulospäin nähtävillä. Lisäksi hankealueella on muutamia entisiä torppia, joiden asuinrakennukset ovat 1800- ja 1900-lukujen taitteesta. Niiden ulkoasu on kuitenkin muuttunut.

1800-luvulla metsätalouden merkitys kasvoi. Eurassa metsien käyttöä ohjasi edelleen Kauttuan ruu-kin tarpeet. Raudan jalostukseen tarvittiin hiiltä, ja ruu-kin lähialueen metsät oli varattu hiilestämisen tarpeisiin. 1800-luvun loppupuoliskolla elinkeinotoiminta vapautui Suomessa, mikä johti Eurassakin lukuisten pienten sahojen perustamiseen ja metsäteollisuuden kehittymiseen seudulla. Ahlströmin sahaille ostettiin puuta myös Honkilahdella 1880-luvulta alkaen.

Elinkeinojen vapautuessa myös kaupankäynti vapautui ja kaupunkien ulkopuolellakin oli mahdollista alkaa harjoittaa kaupankäyntiä. Ensimmäiset kauppapuodit perustettiin Honkilahdelle 1880-luvulla. Kauppoja varten ei vielä tällöin rakennettu omia myymälärakennuksia, vaan puoti toimi yleensä asuinrakennuksen yhdessä huoneessa.

1800-luvun loppupuoliskolla uudistettiin myös paikallishallintoa maaseudulla. Vuoden 1865 kunnallisasetuksessa maaseudun kirkkopitäjien vastuulla olleet maalliset asiat siirrettiin kuntien tehtäväksi ja hengelliset asiat seurakunnan. Kunnille siirtyviä tehtäviä olivat mm. kansakoulut, terveydenhuolto ja köyhäinhoito. Honkilahdella kunnallishallitus perustettiin vuonna 1869. Vuonna 1904 Honkilahti erosi Eurasta omaksi kunnakseen. Varsinaista kunnanhuonetta Honkilahdelle ei rakennettu, vaan kokoukset järjestettiin eri taloissa.

Honkilahden seurakunta itsenäistyi Euran seurakunnasta puolestaan vasta vuonna 1905.

Opetus Honkilahdella saatiin kiertokouluna käyntiin vuonna 1876, vaikka kiertokoulun järjestämistä oli pohdittu jo 1850-luvulta alkaen. Euraan saatiin varsinainen kansakoulu 1880-luvulla, mutta Honkilahdelle koulu saatiin vasta vuonna 1897. Koulu toimi alkuun eri taloissa, mutta oma koulutalo päätettiin myös nopeasti rakentaa. Koulu sijoitettiin Myllykallion etelärinteelle. Koulurakennus ei ole säilynyt.

Kuva 5. Kuvan vasemmassa reunassa on lohkokivistä rakennettu viljamakasiini. Se on hankealueen harvoja 1800-luvun rakennuksia. Oikealla näkyy Honkilahden kirkko ja kirkon tapuli. Ne on rakennettu 1700-luvulla.

27.1.2021

Kuva 6. Mäkilän asuinrakennus ja talusrakennus. Kuvassa oikealla näkyvän asuinrakennuksen vanhimmat osat ovat 1880-luvulta, mutta rakennusta on laajennettu useaan kertaan ja se on pystyvuorattu 1900-luvulla. Nykyisin rakennus on keltaiseksi maalattu ja vesikatteena on sementtitiilet. Ikkunat ovat vanhan mallin mukaan uusittuja T-ikkunoita. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy 1900-luvun alun talusrakennus, jonka osana on sementtitiilinen entinen navetta.

Kuva 7. Otteita venäläisistä 1880-luvun topografisista kartoista. Vasemmalla ote karttalehdestä Hinnerjoki XIV 15 vuodelta 1885 ja oikealla ote karttalehdestä Lellainen XIV 16 vuodelta 1883. Karttaan on kuvattu mm. pellot, niityt, suot ja metsät sekä asutuksen sijainnit. Kuvalähde: <http://digi.narc.fi/digi/>

27.1.2021

2.3 Honkilahden kunnan aika 1900-luvulla

1900-luvun alussa monet uudet ilmiöt alkoivat näkyä myös maaseudun rakennuskannassa. Vilkas seuratoiminta näkyi maalaiskylissä, kun kylille rakennettiin eri seurojen tarpeisiin seurantaloja. Myös osuustoiminnan alkaminen näkyi kylillä esimerkiksi osuuskauppoina ja osuusmeijereinä. Ensimmäinen pankki, eli Honkilahden Säästöpankki, oli perustettu vuonna 1899. Honkilahden osuusmeijeri puolestaan perustettiin vuonna 1903.

Väestön kasvaessa tiloja edelleen lohkottiin, mutta maattoman väestön osuus kasvoi. Isojako täydennyksineen saatiin Honkilahdella päätökseen vasta vuonna 1901. Tämän jälkeen Honkilahdella on runsaasti tilojen lohkomiseen ja halkomiseen liittyvää kartta-aineistoa 1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä.

Vuodesta 1898 alkaen kunnan oli perustettava uusi koulu, jos koulupiirissä oli vähintään 30 lasta tulossa kouluun. Honkilahden kuntakokous hyväksyi 1898 Löyttylän omaksi koulupiirikseen ja vuonna 1901 Mannila erotettiin omaksi koulupiirikseen. Löyttylän koulu sijoitettiin Löyttylän pohjoispuolelle Koskenkylälle.

Honkilahden maamiesseura perustettiin vuonna 1902. Honkilahden nuorisoseura perustettiin vuonna 1903 ja oma talo rakennettiin vuonna 1907 Koskenkylälle. Nuorisoseuran talo paloi kuitenkin vuonna 1932, minkä jälkeen sen tilalle rakennettiin uusi talo. Honkilahden työväenyhdistys perustettiin puolestaan vuonna 1905. Omaa taloa harkittiin kauan ja työväentalo valmistui vasta 1920-luvun lopulla Koskenkylälle. Työväentalosta on nykyisin enää rauniot jäljellä.

Seurakunnan itsenäistyttyä myös pappilan rakentaminen tuli ajankohtaiseksi. Pappila sijoitettiin Patjärven rannalle Vaaljoentien varteen. Pappilan asuinrakennus, jossa oli myös kirkkoherranvirasto, valmistui vuonna 1915. Pappilan lisäksi hankealueella on useita muita rakennuksia, jotka ovat 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä.

Kuva 8. Honkilahden entinen Pappila on valmistunut vuonna 1915. Mansardikattoinen rakennus sijaitsee aivan Vaaljoentiessä kiinni ja on maalattu vaaleanpunaiseksi.

Kuva 9. Kanta-Pietilän asuinrakennus on vuodelta 1903. Harjakattoinen rakennus on maalattu punaiseksi. Kuva: Liisa Nummelin.

Kuva 10. Salminen on entinen torppa tai mäkitupa, jonka pieni ja huonokuntoinen asuinrakennus on 1900-luvun alusta. Rakennus on maalattu punaiseksi.

27.1.2021

Kuva 11. Honkalan pieni asuinrakennus on vuodelta 1927 ja sitä on laajennettu huoneella vuonna 1935. Kuvan oikeassa reunassa oleva asuinrakennus on maalattu keltaiseksi ja ikkunat on uusittu. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy pu-naiseksi maalattu talousrakennus.

Kuva 12. Ajoittamaton vanha valokuva Honkalahden kirkonkylästä. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy kirkkoa, viljama-kasiini ja tapuli. Kuvan oikeassa reunassa näkyvä mansardikattoinen rakennus on pappila. Kylän rakennukset sijoittuvat pappilan ja kirkon välille. Kuvan keskivaiheilla näkyvä isompi rakennus on luultavasti Kanta-Pietilä. Muut rakennukset ovat selvästi pienempiä ja vaatimattomampia. Kuvan etualan poikki kulkee aidattu Honkalahdenraitti, jonka varrella on kuvan oikeassa reunassa etualalla vaatimaton pieni asuinrakennus. Raitilla kulkee kaksi pyöräilijää ja yksi jalankulkija. Kuvalähde: Satakunnan Nuorisoseurojen liiton kokoelma / Satakunnan Museon valokuvakokoelma.

Suomi itsenäistyi vuonna 1917 ja vuonna 1918 käytiin sisällissota. Sisällissotaan vaikutti osaltaan I maailmansodan myötä kiristynyt taloudellinen tilanne, toisaalta työläisten ja torpparien asema. Eu-rassa ja Kiukaisissa kunnallishallinto otettiin työväestön hallintoon helmikuussa 1918, Honkilahdella vasta maaliskuun lopulla. Huhtikuussa valkoiset valtasivat seudun. Yhteiskunnan eheyttämiseksi jo vuonna 1918 annettiin laki vuokra-alueiden lunastamisesta eli ns. ”torpparilaki”, joka mahdollisti torpparien ja mäkitupalaisten lunastaa vuokra-alueensa. Vuonna 1919 laki laajennettiin koskemaan lampuoteja, vuonna 1921 pappiloiden torppareita ja vuonna 1922 kruunutilojen torppareita.

Satakunnan ollessa torppien ydinaluetta uusien lakien myötä syntyi runsaasti uusia itsenäisiä tiloja heti lakien tultua voimaan. Honkilahdella vuoteen 1925 mennessä itsenäistyi vuoden 1918 lain pe-rusteella 61 torppaa ja 98 mäkitupaa. Vuosien 1921 ja 1922 lakien perusteella torppia itsenäistyi kolme ja mäkitupia yksi. Kaikenkaikkiaan rakennustoiminta oli Honkilahdella vilkasta 1910-1920-lu-vuilla. Osaltaan tähän vaikutti isojaon täydennyksen valmistuminen vuosisadan vaihteessa, jonka myötä uusia tiloja myös lohkottiin ennen torpparilakeja ja toisaalta torpparilakien jälkeen itsenäisty-neet tilat usein uudistivat rakennuskantaansa.

27.1.2021

Suomen taloudellisessa kartassa vuodelta 1925 hahmottuu Honkilahden kehitys 1900-luvun alussa. Päätiät ovat samat kuin 1800-luvullakin, mutta lähes kaikki entiset niityt on otettu viljelyyn. Honkilahdella vain Patajärvi näkyy soistuvana niittynä kartalla, Koskenkylällä vain välijoenvarrella on niittyä hankealueen eteläpuolella. Peltoaukeat ovat hieman nykyistä laajemmat käsittäen myös kosteita rantoja. Honkilahdelle on merkitty kirkko sekä kansakoulu, Koskenkylällä on kansakoulu Löyttylään ja Haveriin johtavien teiden risteyksessä sekä saha aivan hankealueen pohjoispuolella nykyisten Koskenkylänraitin ja Yläneentien risteyksen pohjoispuolella. Kansakoulun viereen karttaan on merkitty myös nuorisoseuratalo. Asutusta karttaan ei ole merkitty juurikaan enempää kuin 1880-luvun venäläisiin topografisiin karttoihin, eikä kaikkia niissä näkyviä torppia ole ollenkaan merkitty. Kartassa maanviljelystilat on esitetty mustina suorakaiteina ja mäkituvat ynnä muut pienemmät tilat mustina palloina. Kartan perusteella maanviljelystiloina oli Honkilahdella kymmenkunta, mutta Koskenkylällä ei yhtäkään. Muita asuinpaikkoja on merkitty Honkilahdelle myös noin kymmenen ja Koskenkylälle tarkastelualueelle kolme.

1920-luvulla Honkilahti sähköistettiin ja posti sijoitettiin Koskenkylälle. Honkilahdella toimi myös SOK:n alainen Honkilahden osuuskauppa vuoteen 1920, jolloin se liitettiin Eurassa ja Kiukaisissa toimineeseen Oma Kauppaan. Vuonna 1931 Koskenkylälle valmistui uusi rakennus osuusmeijeriä varten ja Honkilahden VPK rakensi sen viereen sementtitiilisen paloaseman ruiskutorneineen.

Toisen maailmansotaan asti rakentaminen hankealueella noudatti pitkälti perinteitä. Pienempiä asuinrakennuksia laajennettiin isommiksi ja asuinrakennukset saivat ulkuvuorauksen. Hirsi oli pääasiallinen rakennusmateriaali. Talousrakennuksissa, kuten navetoissa, saatettiin käyttää myös sementtitiiliä. Tyypillistä oli myös, että rakennustarpeeksi ostettiin jostain muualta vanhemman hirsirakennuksen runko, joka sitten siirrettiin uudelle paikalle.

Kuva 13. Ote Suomen taloudellisen kartan 1925 karttalahdestä Vehmaa. Kartassa on esitetty maankäyttöä suuripiirteisesti. Kuvälähde: <https://timomeriluoto.kapsi.fi>

27.1.2021

Kuva 14. Kuvan vasemmassa reunassa on Honkilahden VPK:n vanha paloasema ja oikeassa reunassa entinen Honkilahden osuusmeijeri. Paloasema on pieni ja vaatimaton kalustovaja. Siihen kuuluu myös letkutorni. Osuusmeijeri on aumakattoinen, kaksikerroksinen komea, tyyliiltään klassistinen rakennus.

Kuva 15. Patajärven rannalle sijoittuvan Laakosen asuinrakennuksen vanhimmat osat ovat vuodelta 1906. Rakennusta on laajennettu vuonna 1918 ja ulkoasu viittaa 1920-luvun klassismiin. Klassistisia piirteitä ovat mm. kissanpenkeiksi kääntyvät kattolistat. Talousrakennus rajaa pihapiiriä, joka aukeaa vain tien suuntaan.

Kuva 16. Palosaaren päärakennusta on alettu rakentaa 1930-luvulla, mutta talo valmistui vasta 1940-luvulla. Rakennuksen ulkovuoraus on pystyä piiloponttivuorausta, joka näyttää toistuvan muissakin 1920-1930-luvuilta säilyneissä rakennuksissa hankealueella. Ullakkokerroksen vuoraus ulkonee hieman pääkerroksen vuoraukseen nähden, eikä välissä ole listaa, mikä sekkin on tyypillinen piirre hankealueella.

Kuva 17. Pihamaan asuinrakennuksen hirsirunko on siirretty Koskenkylän kylänraitin varrelle 1920-luvulla. Rakennuksessa on toiminut Osuuspankki ja vaatekauppa, nyt se on asuinkäytössä. Rakennuksen takaa näkyy vaalea rakennus, jossa on myös ollut liiketiloja. Rakennuksen pääty on tielle ja pihan puolella on kaksi umpikuistia.

27.1.2021

Sota-aikanakin Honkilahdella rakennettiin jonkin verran 1940-luvun alussa. Jälleenrakennuskaudella väkiluku kasvoi jonkin verran, mutta suhteessa vähemmän kuin Eurassa tai Kiukausilla. Esimerkiksi nuorisoseurantalo on vuodelta 1940. Hankealueella on jonkin verran jälleenrakennuskauden rakennuskantaa. Monet 1940-luvun rakennukset ovat kuitenkin ulkoasultaan samanlaisia kuin aiempien vuorikymmenten rakennukset, joko isohkoja noppamaisia rakennuksia tai pienempiä muutaman huoneen käsittäneitä rakennuksia kuten esimerkiksi Kallionkulma. 1940-luvulta on myös Louhivuoren pienteollisuushalli. Honkilahden entinen kansakoulu on vuodelta 1949.

1950-luvulla Eurassa laajennettiin Kauttuan tehtaita, mikä alkoi näkyä Honkilahdellakin väestön vähenemisenä. Samaan aikaan maanviljely koneellistui, mikä vähensi työvoiman tarvetta maaseudulla. Honkilahti ja Koskenkylä olivat kuitenkin vielä 1960-luvulla elinvoimaisia kyliä. Honkilahdelle valmistui vuonna 1962 kunnantalo ja sen yhteyteen rivitaloja Koskenkylälle. Kylällä toimi meijeri, E-liikkeen kauppa, Säästöpankki ja posti. Koskenkylän pohjoispuolella oli lisäksi edelleen saha. Honkilahdella oli kirkko, pappila, koulu ja luultavasti ainakin yksi kauppa. Sekä kunnantalo että liikerakennukset poikkesivat ulkoasultaan vanhemmasta rakennuskannasta. Rivitalo oli maaseudulla kokonaan uusi rakennustyyppi, samoin lape- tai tasakattoiset liikerakennukset isoine näyteikkunoineen. Myös asuinrakentaminen muuttui 1960-1970-luvuilla. Uudet asuinrakennukset olivat muutaman rivitalon lisäksi omakotitaloja, ja ne olivat hahmoltaan aiempaa matalampia.

1950-luvulla rakennettiin Euran kautta valtatie Huittisista Raumalle ja vähän myöhemmin valtatie Eurasta Hinnerjoen kautta Laitilaan. Honkilahden kylätietä Auvaisten suuntaan oli myös oikaistu ennen 1960-lukua. 1970-luvulla oikaistiin Honkilahden ja Mannilan välinen kylätie. Nykyinen Yläneentie rakennettiin vasta 1980- ja 1990-lukujen taitteessa.

Kuva 18. Ajoittamaton valokuva vuonna 1949 valmistuneesta Honkilahden kansakoulusta eli Pietilän koulusta. Koulurakennus on kaksikerroksinen. Koulun oikealla puolella näkyy yksikerroksinen opettajien asuntola, joka sijoittuu poikittain kouluun nähden. Koulun edessä on heinäpelto, jolla on heinäseipäitä. Kuva: Sven Raita / Satakunnan Museon valokuvakokoelma.

Kuva 19. Entinen Pietilän koulu kuvattu suurin piirtein samalta paikalta syksyllä 2020. Koulun edustalla on nykyisin rivitalo. Sen paikalla on vanhassa valokuvassa heinäpelto. Kuva: Liisa Nummelin.

27.1.2021

Kuva 20. Ajoittamaton valokuva Honkilahden osuusmeijeristä. Kuvan etualalla vastapäätä meijeriä näkyy E-liikkeen entinen kauppa. Kauppa koostui aumakattoisesta rakennusosasta ja lapekattoisesta laajennusosasta. Kuvalähde: Satakunnan Museon valokuvakokoelma.

Kuva 21. Nykyisin entinen E-liikkeen kauppa on Honkilahden VPK:n paloasemana ja sitä on laajennettu kalustovajalla.

Kuva 22. Honkilahden entisessä kunnantalossa on nykyisin metsäkeskuksen toimisto, kirjasto ja päiväkot. Taustalla näkyy samaan aikaan valmistunut asuinrivitalo. Kunnantalossa on loiva harjakatto ja rakennuksen julkinen luonne on hahmotettavissa oikeastaan vain valtuustosalia korostaneen kattoikkunan ansiosta. Muuten rakennus on hahmoltaan vieheisiä rivitaloja vastaava.

Kuva 23. Ajoittamaton valokuva Honkilahden Säästöpankin uudesta pankkirakennuksesta. Rakennus koostuu kahdesta lapekattoisesta siivestä. Pankin isot ikkunat aukeavat tielle. Rakennuksen edustalla on asfaltoitu etupiha. Säästöpankki toimi vuoteen 1964 vastapäätä sijaitsevassa mansardikattoisessa asuintalossa. Kuvalähde: Satakunnan Museon valokuvakokoelma.

Kuva 24. Honkilahden Säästöpankin entinen liiketila valokuvattuna syksyllä 2020. Loiva lapekatto on muutettu aumakoksi. Pankin edusta on edelleen asfaltoitu.

Kuva 25. 1960-1970-lukujen vaihteen hahmoltaan aiempaa matalampi omakotitalo Honkilahdenraitin varrella.

27.1.2021

3 Lähteet

Kirjallisuus

Olavi Koivisto (1962): Euran, Honkilahden ja Kiukaisten historia II – isovihasta nykypäiviin. Vammala 1962, Vammalan Kirjapaino Oy.

Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna. Toim. Niina Uusi-Seppä, Virpi Sitari. Satakunnan museo 2012.

Aiemmat inventoinnit

Euran Honkilahden rakennuskulttuuri-inventointi 1994 (HuK Anneli Björkqvist)

Satakunnan rakennusperintö 2005

Kartat

Kansallisarkisto (<http://digi.narc.fi/digi/>):

- Maanmittaushallitus > Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma) > Pitäjänskartasto > Honkilahti (1133 09+06+1134 07 la.* -/- -)
- Maanmittaushallitus > Maanmittaushallituksen uudistusarkisto > Honkilahti > Honkilahti; Isojaon kartta ja jakokirja 1793-1807 (A13:3/1-6)
- Maanmittaushallitus > Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma) > Seenaatin kartasto > [Honkilahti] (XIV 16)
- Maanmittaushallitus > Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma) > Seenaatin kartasto > [Hinnerjoki] (XIV 15)
- Karttakokoelmat > Topografikarttojen kokoelma > Venäläiset topografikartat 1:21 000 > Turun ja Porin lääniä, Vehmaan 16,326 km², Ulvilan 104,651 km² ja Mynämäen 0,208 km² kihlakuntia. 121,185 km². [Hinnerjoki] (XIV 15)
- Karttakokoelmat > Topografikarttojen kokoelma > Venäläiset topografikartat 1:21 000 > Turun ja Porin lääniä, Ulvilan 60,424 km², Maskun 26,851 km², Vehmaan 0,003 km², Mynämäen 0,103 km² ja Loimaan 33,804 kihlakuntia. 121,185 km². [Lellainen] (XIV 16)

<https://timomeriluoto.kapsi.fi/>:

- Hällströmin kartaston 1798-1799 karttalehti Turun ja Porin lääni
- Suomen taloudellisen kartan 1925 karttalehti Vehmaa

<http://vanhatpainenutkartat.maanmittauslaitos.fi/>:

- Peruskarttalehti 113309 vuosilta 1962, 1969, 1984 ja 1996
- Peruskarttalehti 113306 vuosilta 1968, 1984 ja 1996

Valokuvat

Satakunnan Museon valokuvakokoelma:

- 73143 Honkilahden kirkko. Satakunnan Nuorisoseurojen liiton kokoelma.
- 73144 Näkymä Honkilahden kirkonkylästä. SNL:N kokoelma.
- 73150 Honkilahden kirkonkylä. Kuvattu kellotapulista. SNL:N kok.
- 73156 Palijärvi. SNL:N kok.
- 73157 Palijärvi, taustalla Rantalan torppa. SNL:N kok.

27.1.2021

- 120055 Pietilän koulu. Kuva Sven Raita.
- 159636 Viljamakasiini, Eura, Honkilahti 1970-luvun lopulla. Kuva Ari Hietala.
- 197735 Honkilahden osuusmeijeri. Kuva Valokuvaamo Berglund.
- 198212 Säästöpankin toimitalo 1926-1964, Eura, Honkilahti. Valokuvaamo Berglund.
- 198215 Honkilahden säästöpankista. Kuva Tuomo Hurme.
- 198300 Meijeri. Valokuvaamo Berglund.
- 198301 Meijeri.
- 198302 Honkilahden säästöpankki.
- 198303 Honkilahden säästöpankki.
- 207617.1 Lainajvästömakasiini. Ainoa Satakunnassa säilynyt, joka ei ole museo, Eura, Honkilahti.

Valokuvat Minttu Kervinen, ellei toisin mainita.